БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген
1963 ч.
ИЮЛЬ
14
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 166 (5570).
Өртээ 2 көп.

Коргунчуг ужарларны дамчыштыр

БРАТСК. (СЭТА). Братскиден 250 километр ырак турар, Ангара кавызының үшкү гидроэлектростанциязы—Усть-Илимск ГЭС-тиң тудуунга белеткел калбарган. Ол тайгаже чедери безин берге: автомобиль оруун чаа тудуп турар, а суг-биле баар орукту ужарлар моондактап турар.

Ында Ершовск ужар онза айыылдыг. Ону эртип болбас ужар деп үр үеде санап келген. Ангараның чоогунда көдээ черлерниң чурттакчыларын кайгаткан кайгамчык болуушкун болган: ийи улуг ужарларны аар суднолар эртип келген. Олар чаа гидроэлектростанцияның тудугжуларынга чер буза тепсир снарядтарны, экскаваторларны, автомашиналарны, көдүртүр краннарны болгаш өске-даа техниканы чедирип келген.

Ершовск ужарны эртип болбас дугайында хоозун чугаа хүл ыйваланган. Ленинградтың «Гипроречтранс» деп институдунуң гидрографиктиг экспедициязының үш чылда чорудуп келген ажылы ол ужарны эртеринге дузалаан. Институттуң тускай эртемниглери Братскиден Усть-Илимск ГЭС-тиң турар черинге чедир судноларның чоруп болур аргазын шинчилеп көрген. Радиометриктиг приборларның дузазы-биле хемниң унун калбаа-биле хемчээп, судно чоруур орукту чогумчулалдыы-биле хынап көрген. Ол медээлерни удуртулга болдурбушаан, капитан Владимир Савенков аар судноларны Ершовск ужарны дамчыштыр эрттирип келген.

Усть-Илимск ГЭС-тиң турар черинге чедир суг оруу ажыттынган.

Санитар культуразын бедик деңнелче

Бистиң чуртка чоннуң кадык камгалалының херээн күрүнениң эргелелинге алыр сорулга-биле кадык камгалалының улус комиссариадын тургузар дугайында Совет чазактың декрединге 1918 чылдың июль 11-де В. И. Ленин ат салган. Ол ленинчи декретти бистиң чуртка боттандырып эгелээнден бээр ам дөртен беш чыл болган. Ол хүнну бистиң чуртка Кадыкшылга хүнү кылдыр чыл бүрүде эрттирип турар апарган. Бо чылын Тыва республикага Кадыкшылга хүнүн бөгүн, дыштаныр хүнде, эрттирип турар.

Кадыкшылга хүнү — медицина хөй-ниитизиниң байырлалы, күш-ажылга болгаш амыдыралга бедик санитар-культура дээш демиселче бүгү чонну, хөй-ниитини мобилизастаарының хүнү болур. Күш-ажылдың болгаш амыдыралдың санитар-культуразын экижидер, чурттакчылыг черлерни арыг-шевер тургузар, чаагайжыдар, ногаанчыдар, бот-гигиеназының чурумун сагыыр, санитар-чырыдыышкын пропагандазын калбартыр талазы-биле чоруттунган ажылдарның түңнелин көөрүнүң хүнү кылдыр Кадыкшылга хүнүн чер бүрүзүнге эрттирери чаңчыл болуп келген.

Кадыкшылга хүнүнге демдеглээр ужурлуг хемчеглерниң иштинден санитар-культуразының ажылы бистиң республиканың байдалынга чугула айтырыгларның бирээзи болур. Хоорай, суурларның, өг-бүлениң болгаш боттуг санитар-культуразын бедидер чорук—коммунизм тургузукчузу совет кижиниң кадыының, ооң ажылгыр аргалыг болурунуң чугула айтырыы, аарыгларны болдурбас болгаш кедизинде барып аарыглар нептерээр чорукту узуткаар хемчеглерниң чарылбас кезээ болур.

Бо ажылды бүгү талазы-биле калбартырының аргалары, материалдыг баазазы, шимчедир күжү бистиң республикада четчир санныы-биле бар. Ажылчы чоннарның кадыкшылы дээш ажылдап турар эмнелге черлери, медицина пунктулары барык бүгү чурттакчылыг черлерде бар, дөрт чүс чыгыы дээди эртемниг эмчилер, бир муң чыгыы ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары чон ортузунда ажылдап турар. Оон аңгыда республиканың санитар-чырыдыышкын бажыңы, кадык камгалалының органнары, Кызыл крест ниитилелиниң организациялары, чер бүрүде санитар комиссиялары, Советтерниң кадык камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиялары, санитар постулары, төлээлекчилери, инспекторлары дээн чижектиг улуг күш бар. Хамык ужур бо улуг күштү бүрүн ажылдадыры, кол сорулгаже угландыр таарыштыр ажыглаары болур.

Кадыкшылга болгаш санитар-чырыдыышкын дуржулгазын чер бүрүзүнге нептередип болур чижектер республикада хөй. Чөөн-Хемчик районнуң, ылаңгыя Чадаана хоорайның медицина ажылдакчылары Кадыкшылга хүнүнге уткуштур медицина болгаш санитар-чырыдыышкын билиглери пропагандалаарының тускай айын чоруткан. Эмчилер, медицина ажылдакчылары кино үндүрер черлерге кино көргүзүп эгелээр мурнунда беседалар кылып, районнуң радио дамчыдылгазынга лекциялар номчуп, чер-черге барып санитар-кадыкшылга дугайында тайылбыр ажылы кылып, чурттакчылыг черлерниң арыг-шевер байдалынче кичээнгей салып, өске-даа чугула хемчеглерни чорудуп турар. Тус-тус бүдүрүлге черлеринде тускай булуңнарны организастаан. Чижээ, Чадаананың үлетпүр комбинадының даарапылга цегинде «Херээженнер гигиеназы», столоваяда «Арыг-шевер—кадыкшылдың үндезини», АТК-да «Таапкы болгаш арага — кадыкшылдың дайзыны» чижектиг булуңнарны организастаан. Бо хемчеглерни түр үениң эвес, а үргүлчүнүү болдурары эргежок чугула.

Район бүрүзүнүң, эмнелге болгаш медпункт бүрүзүнүң медицина ажылдакчылары шуптузу ындыг хемчеглерни ап болур аргалыг. Кол-ла чүве ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазындан хамааржыр. Ынчалза-даа чамдык черлерде медицина болгаш санитар-чырыдыышкын пропагандазы четпес чоруп турарын демдеглезе чогуур. Республика эмнелгезиниң салбырлар эргелекчилери А. И. Канунников, А. Л. Спиридонов, В. А. Верещагин чижектиг байлак дуржулгалыг болгаш билиглиг эштерниң үнү чон мурнунга сөөлгү үеде дыңналбайн турар деп, эпидемолог эш Т. Парунинаның чемелеп турары чөптүг. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң төвүнде, Улуг-Хем районнуң Ак-Туругда медпунктуларның эмчи ажылдакчылары чок болуп турарындан хааглыг туруп турарының дугайын колхозчу К. Сыргымай, ажылчыннар Д. Шынарап, К. Доржу олар редакцияга бижип турарлар. Медицина ажылдакчылары чок болганда, ол суурларга медицина болгаш санитар-чырыдыышкын пропагандазын, санитар-культура хемчеглерин билдилиг-биле кым эргелеп башкарарыл деп айтырыг чаягаар-ла салдынар.

Чон ортузунга медицина болгаш санитар-кадыкшылга билиглерин нептередир төлээде, республикага кадыкшылга университеттерин болгаш школаларын организастаары ам үеде чугула айтырыг болуп турар. Бо талазы-биле баштайгы базымнар кылдынып турар. Чижээ, Каа-Хемниң «Совет Тыва» колхозунда эш Попова баштаан кадыкшылга школазы ажылдап турар болгаш ындыг школаларны Таңдының Бай-Хаак, Балгазын суурларга болгаш өске-даа черлерге тургузар деп турар. Бо чаа чүүлдү чер бүрүзүнге деткиири эргежок чугула.

Кадыкшылга университедин Кызылда безин организаставааны республиканың Санитар-чырыдыышкын бажыңының бир чедир кылбаан чүүлү болур. Черле ынчангаш Санитар-чырыдыышкын бажыңы хуудустар парлап тарадырындан, чер бүрүзүнге плакат көргүзүглер кылырындан аңгыда, санитар-культуразын нептередир талазы-биле боттуг ажыл чорутпайн турар. Санэпидстанция, «Билиг» нептередир ниитилелдиң салбыры, Кызыл крест болгаш өске-даа ол чижектиг организациялар-биле Санитар-чырыдыышкын бажыңы бир демниг ажылдаар болза, ооң ажылы ам дээштиг болгаш чедиишкинниг болур.

Чоннуң санитар-культуразын бедидеринге хоорай, суурлар чаагайжыдылгазы, ногаанчыдылгазы, арыг-шевер, культурлуг чурттаалга дээш демисел чугула ужур-дузалыг. Бо чорук чүгле медицина талазы-биле ужур-дузалыг эвес, харын-даа политиктиг, идеологтуг ужур-дузалыг. Ынчангаш чон ортузунга санитар-культуразын, медицина пропагандазын күштелдирери — СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын боттандырарының, идеологтуг ажылды калбартырының база чугула кезээ болур.

Ажылчы чоннарның кадыын камгалаары, медицина болгаш санитар-кадыкшылга билиглерин нептередири, санитар-культуразын бедидери — медицина ажылдакчыларының, бүгү хөй-ниитиниң кичээнгейиниң төвүнге турар болгаш оларның чугула хүлээлгези болур ужурлуг.

Дүжүт ажаалгазынга

* * *

Белеткел эгелээн

«Большевик» колхоз Чөөн-Хемчик районда мурнакчы ажыл-агыйларның бирээзи. Часкы хову ажылын агротехниктиг негелде ёзугаар чоруткан, чайгы ажаалданы эки организастап турар. Колхозтуң шөлдеринде тарааның амгы үнүжү чаагай.

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр, күрүнеге улам-на хөй болгаш эки шынарлыг тарааны белеткээри дээш чарыш ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарып, кижилерниң күш-ажылче улам сорук кирип турар. Септелгеде 22 механизаторларны быжыглаан.

Колхоз 10 комбайндан 7 комбайнны бүрүн септээн, «СК-3» маркалыг ийи комбайнны немей садып алган. Амгы септелгеде 5 жатка, 3 силос комбайны база доостур четкен. Ажылдың бүдүнгүрү. эки шынары дээш чүткүл кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин улам хайныктырып турар.

РЕСПУБЛИКАДА КОМБАЙННАР СЕЙТЕЛГЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫ

(1963 чылдың июль 10-га чедир медээ ёзугаар)

Районнар:	Септээни хуу-биле
Чөөн-Хемчик	56,1
Улуг-Хем	42,3
Барыын-Хемчик	38,7
Чөөн-Хемчик эргелелиниң түңү	45,8
Бии-Хем	42,1
Таңды	23,3
Каа-Хем	17,7
Тожу	—
Таңды эргелелиниң түңү	25,3
Тес-Хем	8,7
Өвүр	—
Тес-Хем эргелелиниң түңү	6,9
Ооң иштинде совхозтар:	
«Сукпак»	78,6
«Чыраа-Бажы»	67,9
«Сүт-Хөл»	55,6
«Найырал»	52,3
«ҮТКА 25 чылы»	48,4
«Шекпээр»	42,3
«Өөк»	30,8
«Улуг-Хая»	30,2
«Тиилелге»	30,0
«Көк-Тей»	26,7
«Межегей»	26,1
«Барлык»	25,0
«Тес-Хем»	25,0
«Элегес»	13,3
«Тээли»	13,0
Дуржулга станциязы	—
«Тыва»	—

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА БОЛГАШ ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Көдээ школалар тудуунуң чоруп турарының болгаш оларның материалдыг баазазын быжыглаарының дугайында

1959 — 1962 өөредилге чылдарының дургузунда 11,7 муң өөреникчи өөренир чаа школаларны тудуп ажыглалга кииргенин, ооң иштинде 6,8 муң өөреникчи өөренир школаларны көдээ черлерге тутканын, 2130 өөреникчи өөренир школаларны колхозтарның акша-хөреңгизи-биле тудуп ажыглалга кииргенин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Ооң-биле чергелештир республиканың көдээ черлеринде школаларның материалдыг баазазын быжыглаар талазы-биле ажылдарның эң-не багай чоруп турарын, ол чорук «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаарының болгаш улус өөредилгезиниң моон соңгаарғы хөгжүлдезиниң дугайында» Хоойлуну күүседип боттандырарынга улуг шаптыктаашкынны болдуруп турарын база демдеглээн.

Школалар тудуунга чарыгдаары-биле күрүнеден үндүрген акша-хөреңгини чогуур үе-шаанда долузу-биле шын ажыглавас чоруктар кайы хөй. Школалар тудуунуң талазы-биле бо 1963 чылдың эрткен беш айларының планы чүгле 26,9 хуу күүсеттинген. Школалар тудуунуң планын күүседир талазы-биле ажылдар ылаңгыя Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарда болгаш Кызыл хоорайда эң-не багай чоруп турар.

Чамдык парткомнарның болгаш райкүүскомнарның талазындан школалар тудуунче хүн бүрүнүң кичээнгейин кошкаткан. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарда бо талазы-биле ажыл эң-не багай. Барыын-Хемчиктиң Шуй, Улуг-Хемниң Чааты, Иштии-Хем суурларында амдыгаа дээр башкылар чурттаар чаңгыс-даа бажың туттунмаан. Колхозтарның боттарының идепкейлиг чоруу-биле күрүнеден акша-хөреңги чарыгдавайн тургаш школалар тудуп бээр ажыл сөөлгү үеде база-ла кошкаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң капитал тудуг килдизиниң (эш Иванов) талазындан школалар тудуун чорударының удуртулгазын кончуг багай чорудуп, планныг онаалгаларны ай санында-ла күүсетпейн турар. Уруглар садтарын тударының талазы-биле ажыл база-ла багай.

Көдээ черлерде ниити билигниң школаларының материалдыг баазазы шак мындыг кончуг багай байдалда турда, дыка хөй парткомнар, райкүүскомнар, республиканың Чырыдыышкын министерствозу чугула хемчеглерни ап чорутпаан, ол ышкаш СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1960 чылдың июнь айның 22-де үндүргени «Школа тудуунуң болгаш оларның материалдыг баазазын быжыглаарының хемчеглериниң дугайында» доктаалын күүсетпейн, бо чугула участокту чедир үнелевейн, школалар тудуун айыткан хуусаазында эки шынарлыг кылдыр дооскаш, ажыглалга кииреринче удуртулганы кошкаткан болгаш контроль кылбайн турар.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1963 чылдың майның 21-де үндүргени «Школаларның материалдыг баазазын моон соңгаар быжыглаарының сорулгаларының болгаш школа тудуунуң талазы-биле удуртулганы экижидериниң дугайында» доктаалынга үндезилээш, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Ол доктаалда моон адаанда чугула сорулгаларны салган:

1963 чылда планда айытканы 2 муң өөреникчи өөренир база 5746 дөрбелчин метр хемчээлдиг ниити чурттаалга бажыңнарының тудугларын ажыглалга киирген турарын парткомнардан болгаш райкүүскомнардан негээн.

1964 — 1965 чылдарда совхозтарга 1280 өөреникчи өөренир ниити билиглерниң школаларының тудуун чорударын база экономика талазы-биле шыырак колхозтарның эгелекчи методун ёзугаар оларның күзели-биле 640 өөреникчи өөренир школалар тударын республиканың Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозунга (эш Соколов) дааскан.

1964 — 1965 чылдарда көдээ черлерге 1680 өөреникчи өөренир ниити билиглерниң школаларын, 920 дөрбелчин метр хемчээлдиг чурттаалга шөлүн тудуп ажыглалга кииририниң дугайында Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң кирип келген планын чүүлдүг деп көөр болгаш школа тудуунга болгаш ооң септелгезинге үндүрген акша-хөреңгини чогуур өй-шаанда долузу-биле шиңгээдип алырының дугайында негелдени чер-черде улус өөредилге органнарындан күштелдирерин база школаның болгаш интернаттарның бажың-балгадын, ооң өнчү-хөреңгизинге камныг болурунга өөреникчилерни кижизидерин чер-черде улус өөредилгезиниң органнарының удуртукчуларындан шыңгыы негээрин республиканың Чырыдыышкын министерствозунга (эш Болдур-оолга) дааскан.

Моон мурнунда школаларга азы интернаттарга хамааржып турган кичээл эрттирип болур болгаш өске-даа чүүлдерге ажыглап болур оран-бажыңнарны катап школаларга, интернаттарга эгидеринин дугайын парткомнарга болгаш райкүүскомнарга сүмелээн.

Көдээ черлерде школа тудугларын чогуур өй-шаанда ажыглалга кииреринин боттандырар төлээде, оларга херектиг чугула тудуг материалдарын, дериг-херекселдерни, мебельдерни, фондулуг тудуг материалдарының иштинден бар аргаларны хереглеп тургаш үндүрүп берип, хандырарын республиканың Күрпланынга (эш Томилинге) болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Хандырылга болгаш сайгарылга эргелелинге (эш Цеменко) дааскан.

ВЦСПС-тиң ПРЕЗИДИУМУНДА

Чурттаалга шөлүн хуваарын экижидер

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң бажыңнарында чурттаалга шөлдерин тыпсырын хөй-ниити организацияларының төлээлекчилериниң киржилгези-биле чер-чер Советтериниң күүскомнары чорударын ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның негелде хоойлуларының үндезиннерин ёзугаар доктааткан. Күрүне, кооператив болгаш хөй-ниити организацияларының бажыңнарынга ону администрацияның болгаш профэвилелиниң фабрика, завод, чер-чер комитединиң кады үндүрер шиитпирин ёзугаар кылыр, ол шиитпирни ажылчы чоннар депутаттарының Совединиң күүскому бадылаар.

Ындыг болза-даа доктааттынган чурумну чамдык черлерде сагывайн турар. «Чурттаалга шөлүн хуваар талазы-биле Россия Федерациязының профэвилел организацияларының ажылын экижидер дугайында» айтырыгны чугаалажып көрген ВЦСПС-тиң президиумунуң хуралынга ол четпестерни демдеглээн.

Бо талазы-биле профэвилелдериниң фабрика, завод болгаш чер-чер комитеттериниң ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни алырын РСФСР-ниң профэвилелдериниң чөвүлелдеринге, крайлар, областар комитеттеринге ВЦСПС-тиң президиумунуң хүлээп алган доктаалы-биле хүлээткен. Бүдүрүлге, албан чери, организация бүрүзүнге чурттаалга шөлүн алырының ээлчээн тургузары, ону сагып турары дээш шыңгыы контрольду хандырары эргежок чугула. Төп албан чериниң азы бүдүрүлгеге, албан черинге тускайлап берген чурттаалга шөлүнче көжүрүп кирерлерниң ат-данзызын бадылаар үезинде профэвилелдериниң фабрика, завод болгаш чер-чер комитеттериниң эргелерин үрээр чорукту болдуруп болбас ужурлуг. Ажылчы чоннар депутаттарының хоорай, район болгаш суур Советтериниң күүскомнарының чанынга организастаар ужурлуг чурттаалга айтырыгларының талазы-биле комиссияларга боттарының төлээлерин чорудуп бээрин профэвилелдериниң чөвүлелдеринге дааскан.

(СЭТА).

ВЕНГР ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИ МОСКВАДА

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары болгаш Венгр революстуг ажылчын-тараачын чазактың Даргазы Янош Кадар баштаан Венгр Улус Республиканың партия-чазак төлээлериниң кежигүннери июль 12-де коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези—Москваның ужар чүүл заводунга чораан.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. П. Фирюбин, Совет Эвилелиниң Венгр Улус Республикада элчини Г. А. Денисов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң килдистер эргелекчилери С. Т. Аставин, Ф. Ф. Молочков болгаш албанның өске-даа кижилери венгр өннүктерни үдеп чораан.

Заводка аалчыларны ССРЭ-ниң ужар чүүл талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң министри П. В. Дементьев, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң секретары В. И. Туровцев, Москва хоорай совнархозунуң даргазы В. Доенин уткуп алган.

Бүдүрүлгениң директору И. А. Воронин заводтуң коллективи улуг чедиишкиннерни канчап чедип алганының дугайын аалчыларга чугаалап берген.

Венгр партия-чазак төлээлериниң кежигүннери цехтерни көрүп, «ИЛ-18» деп турбовинталыг пассажир самолёттарын бүдүрүп турарын улуг сонуургал-биле таныжкан.

Венгр төлээлериниң кежигүннери-биле коллективтиң ужуражыышкынынга тураскаал болдурган хөй кижи киржикчилиг митинг заводтуң шөлүнге болган. Бүдүрүлгениң чаартыкчызы Н. П. Постников, цех начальниги Н. С. Козлов, аныяк ажылчын Зоя Никифорова, заводтуң директору П. А. Воронин олар чүве чугаалаан.

Митингиге Янош Кадарның делгереңгей болгаш чайыннанчак чугаазын ооң киржикчилери чылыы-биле уткаан.

Митинг совет болгаш венгр улустарның акы-дуңма найыралының чайыннанчак көргүзүү болуп эрткен.

(СЭТА).

Ю. Цеденбалдың болгаш Ж. Самбунуң өөрүп четтириишкини

Моолдуң Араттыг революстуг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Цеденбал, Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң даргазы Ж. Самбу олар Н. С. Хрущевтуң болгаш Л. И. Брежневтиң адынга телеграмма чорудуп, моол улустуң национал байырлалы—улусчу революцияның 42 чыл оюу-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедириишкини болгаш эң эки күзээшкиннери дээш, чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин ында илергейлеп турар.

Бо байырлал болза социалистиг чурттарның улустарының найыралының база байырлалы, чаа социалистиг делегейниң хаяазында гениалдыг Ленинниң болгаш коргуш чок Сухэ-Баторнуң үндезилээни бузулбас улуг акы-дуңма моол-совет найыралдың чырыткылыг, чаңчыл болган байырлалы болур дээрзин телеграммада чугаалап турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң улуг программазын амыдыралга боттандырып турар херекте акы-дуңма совет улустуң өндүр улуг чедиишкиннери, совет эртемниң болгаш техниканың чаа тиилелгелери, космосту шиңгээдип алыр талазы-биле совет кижилерниң чижеглээр чүве чок эрес-маадырлыг чоруктары МАР-ның ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан магадаашкынның болгаш аажок улуг өөрүшкүнүң сагыш-сеткилин өскүдүп, социализмниң тиилелгези дээш демиселге оларны сорук кирип турар.

ССРЭ-ге коммунизмни тургузар дээш чаагай күш-ажылга база улустар аразынга быжыг тайбың болгаш найырал дээш могаг чок демиселге чаа чайыннанчак чедиишкиннерни чедип алырын Совет Эвилелиниң акы-дуңма улустарынга, Совет чазакка болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга Ю. Цеденбал, Ж. Самбу күзеп турар.

(СЭТА).

Чечен-Ингуш АССР. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары арбайны ажаап алырын дооскаш, кызыл-тасты ажаарынче кирипкен. Бүгү-ле элеваторлар болгаш тараа хүлээп алыр черлер чаа дүжүттүң тараазын хүлээп ап турар.

Чурукта: чаа дүжүттүң тараазын сөөрткен автомашиналар Аруннуң тараа хүлээп алыр черинче бар чорлар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Төрээн чуртувустуң тараа шөлдеринде

«ТЕМИЖБЕКСКИЙ» совхоз (Ставрополь край). Темижбекский совхозтуң тарылга шөлдеринче июль 12-ниң хүнүнде тараа ажаап алыры-биле хары угда 105 комбайн болгаш барык 200 автомашина үнүпкен. Кезиишкин үезиндээзи-биле бир дөмей, чарышка аныяк коммунист Николай Рыжков мурнакчы болуп, тавычаны бир гектар норманың орнунга ийи гектарны бастырып турар. Иван Понимаш база ынчаар ажылдап турар. Оон өске комбайнерлер бүдүн чартык нормаларны күүседип турарлар. Дүрген ажаар чорук тараа бастырыышкынының хуусаазын кызырар, тарааның тоглап хораарын эвээжедир, гектар бүрүзүнден 10—15 пуд тарааны камнап алыр арганы бээр дээрзин механизаторлар билирлер.

«Темижбекский» совхозтуң тарааны дүрген арга-биле ажаап ап турарының дуржулгазын өөренип алыры-биле Чита, Омск болгаш Сибирьниң өске-даа областарындан тускай эртемниглер ында чеде берген. Моол Арат Республикадан безин чаға чедип келген.

* * *

САРАТОВ. Саратовчулар бо чылын 5 миллион гектар тарааны ажаап алыр ужурлуг. Калбак алыышкынныг болгаш көжүп каан жаткаларны чер болганда ажыглап турар, ооң-биле кады оларның дүргедээшкинин көвүдедип тургаш, дүжүт ажаап алыышкынын олар калбартып турарлар. Чуртка 200 миллион пуд тарааны бээр деп—алган хүлээлгени күүседири дээш чарыш калбарган.

«Красянский» совхозтуң курчержилери эки дүжүттү өстүрүп алгаш, моон мурнунда алган хүлээлгелерин эде көрүп, күрүнениң шыгжамырынче шилиттинген 2 миллион пуд тарааны—планнзанындан 2,5 катап хөйнү урар деп шиитпирлээннер. Ол совхозтуң ажыл-ишчилериниң эгелээшкинин областың тарзажылары деткээн. Новоузенск эргелелиниң ажыл-агыйлары боттарының хүлээлгелерин база эде көрген. Олар күрүнеге 10 миллион пуд тарааны— мурнунда планнап турганынга бодаарга бүдүн чартык миллион пуд хөй тарааны садар деп шиитпирлээн.

Ол эргелелде Радищев аттыг эң улуг кур чер совхозу тараа садарын 2 миллион пуд чедирер деп шиитпирлээн. Ол совхозта 10 муң гектар, күзүн чажып тараан тарааның кезиишкинин 60 шак иштинде доосказ.

* * *

ПОЛТАВА. Полтава чериниң ховуларында дүжүт ажаап алыышкынының фронтузу хүн бүрүде калбарган. Ында чочак-тарааны болгаш күзүн чашкан тарааны кестирип турар.

«Козельщинский» совхозта тараа кезиишкини организастыг чоруп турар, ында машиналарны бөлүк аайы-биле ажыглаарының аргазын нептереткен. Ында бүгү ажылды комплексилиг чорудуп турар. Чочак-тарааның тавычазын бастырган соонда, ооң саваның саваң далганы кылдыр чуурары-биле чорудуп турар. Күзүн чажып тараан культураларның саваңын доорагылааш, фермалар чоогунда участоктарга сараатап турарлар. Дүжүттү ажаап апкан соон дарый хоорзунну ол-ла дораан андарып кириптер.

Глобинск, Лубенск, Кобеляковск, Хорольск болгаш Карловск бүдүрүлге эргелелдериниң ажыл-агыйлары дүжүт ажаап алыышкынынга дүргени-биле кирипкеннер. Тарааны күрүнеге садары эгелээн.

* * *

ВОЛГОГРАД. Волгоград областың колхозтары болгаш совхозтары тарааның массалыг кезиишкининче кирипкен. 200 муң гектар ажыг кызыл-тасты, көк-тарааны, арбайны, чочак-тарааны шагда-ла кестирген. Ам тавычаларны бастырары эгелээн. Белеткел черинче баштайгы 100 муң пуд тараа кирген.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган болзада, Октябрь бүдүрүлге эргелелиниң «Россия» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары эки дүжүттү өстүрген. Ында гектар бүрүзүнден күзүн чажып тараан кызыл-тасты чүс пудту бастырып ап турар. Ол-ла эргелелдиң Крупская аттыг колхозунда улуг шөлден гектар бүрүзүнге онааштыр күзүн чажып тараан кызыл-тасты 150 пудту ап турар.

* * *

ТАШКЕНТ. Узбекистанның бүгү областары кукурузаны механизастыг ажаап алырынче кирипкен. Ховударже бедии дөрт метр болгаш оон-даа бедик сыптарны ажаап ап шыдаар силос ажаап алыр машиналар үнүпкеннер.

Узбекистанның мурнуу талазында—Сурхандарьинск областың механизаторлары дүжүттү бедик темп-биле ажаап ап эгелээн. Кыска хуусаа иштинде олар кукурузаны 3,5 муң гектарны кестирген болгаш 30 муң ажыг тонна силосту белеткээн.

Кидин түлүк үеде республиканың кукуруза шөлдеринге 2300 кукуруза комбайннары ажылдаар.

КОММУНИЗМ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫНЫҢ ШАЛЫПЧЫ ОТРЯДЫ

Келир үеже орук айтыкчыларының республика слёдундан

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының түңнелдери болгаш бистиң сорулгаларывыс

(Профэвилелдериниң область чөвүлелиниң даргазы эш Т. Ч. Норбунуң илеткелинден)

Бөгүнгү бистиң слёдувус чурттуң болгаш партияның амыдыралынга чугула болуушкуннар — коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының база СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң соон дарый эртип турар-дыр — деп, эш Норбу илеткелин эгелээш, бо ийи болуушкуннар болза, бүгү совет улустуң коммунизм дээш маадырлыг демиселин түңнеп, чаа, ээлчеглиг сорулгаларны салган, ол сорулгалар ажылчыннарның, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның ортузунга политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннү өөскүткен, оларның чогаадыкчы идепкейин улам хайындырган — дээн.

Оон ынай эш Норбу, коммунистиг күш-ажыл мурнакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының түңнелдеринге элээн доктааган. Келир үеже орук айтыкчыларының ол улуг шуулганынга коммунизм тургузукчуларының алдарлыг гвардиязы — чурттуң улус ажылының, эртем-техниктиг депшилгениң ийи муң ажыг кайгамчыктыг кижилери кылдынган ишти түңнеп көөр, келир үедеги сорулгаларны улам тодарадыр дээш чыглып келгеннер. Оларның аразынга бистиң аныяк республикавыстың шолбаннарының төлээлекчилери — «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң сураглыг арматурщиги Д. Ооржак, Кызылдың электростанциязының мурнакчы ажылчыны В. Арямов, «Найырал» совхозтуң дээре саанчыларының бирээзи Х. Уйнук олар база турган.

Ол чөвүлел хуралга илеткелчи, ВЦСПС-тиң даргазы эш В. В. Гришин болгаш социалистиг бүдүрүлгениң чаартыкчылары хөй-хөй ораторлар коммунизм тургузуушкунунуң амгы үе-чадазында совет улустуң сеткилин доюлдуруп турар эң сонуурганчыг болгаш амыдыралчы чаа айтырыгларны көдүрүп, оларны шиитпирлээриниң арга-оруктарын сүмелеп, социалистиг чарыштың дээди хевири — коммунистиг күш-ажыл дээш улусчу шимчээшкинни улам ыңай деткип өстүрериниң эргежок чугулазын катап-катап демдеглеп турганын эш Норбу чугаалааш, бистиң республикада коммунистиг шимчээшкинниң байдалын анализтээринче шилчээн.

Чаа, эң болбаазын ниитилелди тургузары дээш бистиң чуртта хайнып үнген демиселде улусчу шимчээшкин аныяк Тыва республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылчы чоннуң ортузунга сөөлгү үеде база элээн нептерээшкинни ап турар. Үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар бүгү ажыл-ишчилерниң чээрби чыгам хуузу ол шимчээшкинге хаара туттунуп, оларның хөй кезии коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаарының чаагай принциптеринге бедик көргүзүглерни чедип ап, кады ажылдажылганың, эп-найыралдың, интернационалчы харылзааларның эки үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Бо хүнге чедир республикада 83 бригадалар, цехтер фермалар болгаш бүдүрүлгениң хөй санныг шалыпчылары ол бедик атты чаалап алганнар.

Бүдүн чартык, ийи чыл бурунгаар бүдүрүлгелерниң чүгле чамдык бригадалары, цехтери, участоктары, тус-тус кижилери ол чарышка киржип турган болза, ам бүдүн-бүдүн коллективтер бүрүн составы-биле коммунистиг күш-ажылдыы кылдыр ададыр эргени чедип алыр дээш чаржып турар апарганы өөрүнчүг — дээш, илеткелчи оларның чижээнге Кызылдың электростанциязының, республика типографиязының коллективтерин баштады шупту 9 бүдүрүлгелерни адаан.

Коммунистиг чаа шимчээшкинниң сорунзалыг күжү бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазын экижидеринге, күш-ажылдың кижилеринге коммунисчи мировоззрениени хевирлеп тургузарынга кайы хире салдарлыг болуп турарының чижээн Кызылдың электростанциязының ажыл, амыдыралындан бүзүреп болур. Коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаарын шиитпирлээн ол улуг коллективтиң кижилери ам мырынай таныттынмас мөзүлүг апарган. Оларның аразында күш-ажылдың, хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үреп, аморальдыг үүлгедиглер кылып чоруур кижилер чок болган.

Коллектив кежигүннериниң 90 ажыг хуузу билиг дээш чүткүлдүг өөренип, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, амыдыралга эки үлегерни көргүзүп чоруурлар. Ында кижи бүрүзү дээди хүлээлге — күш-ажылды медерелдиг-биле көрүп, ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Бүдүрүлгеге чаартыкчы, чогаадыкчы санал-оналдар эвээш эвези-биле нептереп, ооң ачызында чүгле бо чылдың эрткен алды айларында безин 1780 рубльдиң камналгазы чедип алдынган, бир киловатт-шак электроэнергияның бот-үнези 2,6 копеекке чиигээн.

Энергетиктер коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези кылдыр ададыр дээш демисешпишаан, ай, квартал санының бүдүрүлге программазын бүгү көргүзүглер аайы-биле үргүлчү ажыр күүседип келген болгаш бо чылдың бирги чартының бүдүрүлге планын 125 хуу күүсеткен. Ол мурнакчы бүдүрүлге СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облсовпрофтуң шилчиир Кызыл тугун амдыгаа чедир холунда быжыг тутпушаан турары ынчангаш таварылга эвес. Ол коллективке коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни станцияның директору эш Асеев, парторганизация секретары эш Отрыганьев, местком даргазы эш Макиенко, ВЛКСМ комитединиң секретары эш Дёмин олар эки организастап келгенин онзалап демдеглээр херек — деп, эш Норбу илеткелин үргүлчүлээн.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаар дээш чарышка кежигүннериниң хөй кезии хаара туттунган, республика типографиязының (директору эш Чемков, парторганизация секретары эш Горбунова, местком даргазы эш Блинова), Кызылда № 1 АТК-ның (начальниги эш Зандеев, парторганизация секретары эш Лобачев, комсомол комитединиң секретары эш Амиров, местком даргазы эш Панарет), «Найырал» совхозтуң Кара-Тал, «Тиилелге» совхозтуң төп сүт-бараан фермаларының ажыл-чорудулгазы көскүзү-биле экижээнин илеткелчи база тодаргай чижектерге көргүзүп, ол найыралдыг коллективтерниң орук айтыкчылары кайгамчыктыг кижилерни, ылангыя үстүнде АТК-ның мурнакчы чолаачылары, коммунистиг күш-ажыл бригадаларының бригадирлери С. Пономаревту, В. Мякишевти, Ю. Зюзинни болгаш өскелерни-даа мактап демдеглээн. Ол болгаш өске-даа чамдык мурнакчы бүдүрүлгелерниң, оларда бригадаларның, цехтерниң, фермаларның, тус-тус кижилерниң бүдүрүлгечи чедиишкиннериниң чажыдында идеологтуг ажылдың, коммунистиг кижизидилгениң күштелгенинде дээрзин ол база онзалап шыйган.

Маңаа бис коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң талазы-биле ажыл-чорудулгавысты хандыр анализтеп, шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрдүнүп, ам-даа чүү чедир кылдынмайн турарын боданыр ужурлуг бис — дээш, эш Норбу четпестерниң дугайын хөйнү чугаалаан. Коммунизм болза миллион-миллион кижилерниң медерелдиг күш-ажылы, чогаадыкчы күженишкиннери-биле тургустунар болганда, совет кижилерниң ортузунга коммунизм тургузукчуларының гвардейжилери көвүдээн тудум, бистиң сорулгаларывыс дүрген шиитпирлеттинер апаар. Ынчаарга бистиң республикавыста коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң массалыы ам-даа четпес. Өске республикаларда, крайларда, областарда ажылчын, албан-хаакчыларның 50 ажыг хуузу ол шимчээшкинде хаара туттунуп турунда, бисте ооң чартыы безин четпээн. Ол шимчээшкинниң киржикчилериниң аразында культура-чырыдыышкын, медицина, улус өөредилге ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кончуг эвээш. Чарышка киржип турар бригадаларның, тус-тус кижилерниң хөй кезии ол бедик аттың негелделерин четче күүсетпейн турар. Чижээ, «Тыва кобальт» тудуг эргелелинде эш Саянбильге удурткан бригаданың бүгү кежигүннери каяа-даа өөренмейн келген.

Коммунистиг күш-ажылдыы кылдыр ададыр дээш демисежип турар бригадаларже, тус-тус шалыпчыларже профэвилел, комсомол организациялары, бүдүрүлгелерниң удуртукчулары сагыш салбайн келгенинден оларның бүдүрүлгеге мурнакчы ролю, мобилизакчы болгаш кижизидикчи салдары көзүлбейн турар — дээш, илеткелчи ооң чижээнге «Тыва даг-дугу», «Тыва кобальт», «Кызыл тудуг» эргелелдеринде, автосептелге заводунда коммунистиг күш-ажыл бригадаларының, шалыпчыларының дугайын көргүскен. Чүл дизе, бо чугула тудугларда күш-ажылын организастап турары сандаргай, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс, тудуг механизмнериниң эдилели багай, акша-хөреңгилерниң, тудуг материалдарының ажыглалында камналга чок, үрей кылыышкыннар хөй, кижизидилге ажылы четпес чоруттунуп турарындан ажылчыннар ортузунда арагалаар, прогулдаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр таварылгалар амдыгаа чедир эвээжевээн. Ол ышкаш, Барыын-Хемчиктиң «Тээли», «Шекпээр» совхозтарында улусчу шимчээшкин чогуур нептерелди албайн келгенин, ол ажыл-агыйларда ажыл-херектиң байдалы сегивейн турарын илеткелчи демдеглээн.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң амгы үе-чадазында ол шимчээшкинниң киржикчизи кижи бүрү чүгле келир үениң хайгыылчызы эвес, харын тывынгыр чаартыкчы, биче сеткилдиг, бедик культурлуг, арыг моральдыг, хөй-ниитичи кижи, четпестер-биле турушдуг демиселчи, акы-дуңмалышкы эп-найыралдың, интернационалчы харылзааларның кызымак пропагандизи, шуут боттандырыкчызы болган турарынче коммунистиг күш-ажыл талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы улуг кичээнгейни салган — деп, эш Норбу үргүлчүлээш, бисте ол чугула негелделер күүсеттинмейн турар, угаан ажылы-биле күш-ажылдың аразында ылгалдарны чидирериниң чугула чепсээ чаартыкчы, чогаадыкчы эгелээшкиннер кончуг эвээш, коммунизм тургузукчузунуң моральдыг дүрүмүн хажыдарының фактыларын ол бедик ат дээш чаржып турар чамдык кижилер безин болдуруп келген — дээн.

Илеткелиниң түңнел кезээнге эш Норбу республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге профэвилел организацияларының мобилизакчы, организакчы ролюнуң ам-даа чавызын чугаалааш, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни улам ыңай калбартырының тодаргай сорулгаларын айтып, слёттуң киржикчилерин чаа-чаа чедиишкиннерже кыйгырган.

Шолбаннар чугаалажып, сүмележип тур

БО — БАЙЛАК, ЭРТИНЕ, КААСТАЛГА-ДЫР

Коммунистиг күш-ажыл дээш чарыштың Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчизи, Кызылдың электростанциязының коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү **Владимир Арямов** бир дугаарында сөс алгаш, Москвага болган чөвүлел хурал дугайында бодунуң сактыышкынын бо хуралдың киржикчилеринге сонуургадып чугаалаан. Күш-ажылга кижиниң аргалары, талантылары, гений илереттинер. Ынчангаш күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүү дээш демиселче, ниитилелдиң чаагай чоруу дээш күш-ажылчы ынакшылче, коммунистиг күш-ажылдың чаа-чаа тиилелгелеринче баарынче, чаартыкчы чоруктуң чаштанчы от бүрүзүн бүгү кижилерниң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң чалбыыжы кылдыр өскүдүп үндүреринче бо хуралда олуржуп турар мурнакчы эш-өөрүн эш Арямов улам сорук кирип кыйгырган.

Кызылдың пассажирлер АТК-зының хоочун чолаачызы, коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип турар бригаданың кежигүнү **Василий Сапогов** индирге үнүп келген. Ооң чугаалааны болза:

— Бедик организастыг болгаш медерелдиг чорук, культурлуг болгаш бот-сагылга-чурумнуг, арыг-чаагай моральдыг чорук — бистиң үевистиң онзагай чүүлү бо болгай. Идеологтуг ажылды улам экижидеринче партия сагыш салып турар-дыр. Ооң ачызында экономиктиг сорулга улам чедиишкинниг күүсеттинер. Улам эки ажылдаары — бистиң аас-кежиивис ол. Бистиң коллективте коммунистиг күш-ажыл дээш демиселдиң 305 киржикчилери бар. Ооң иштинден 287 кижи 20 бригадаларда каттышкан. Бригада бүрүзү коммунистиг деп ат дээш демисежип турар. Чолаачы эш Потылицынның баштаан бригадазы ол атты чедип апкан.

Мээң бригадам база-ла коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип турар. Ооң составында ажыл нормазын күүсетпейн турарлар чок. Чолаачы эш Хунажык июнь айда ажыл нормазын 123 хуу күүсеткен болгаш 286 литр кывар чүүлдү камнап алган. Бригада планын 112 хуу күүсеткен, а кывар чүүлдү 4382 литрни камнаан. Бригадавыстың кежигүннери техниктиг болгаш политиктиг бөлгүмнерде өөренип турарлар. Бот-боттарынга дузалажыры, «шуптузу — чаңгызы дээш, чаңгызы — шуптузу дээш» принцип-биле ажылдаары бистиң бригадавыста чаңчыл бооп турар.

Бодумнуң дугайымны бичии чугаалап каайын: Ам 33 чыл иштинде руль тудуп келдим. Чолаачылаар мергежилимге ынак мен. Ол чылдар иштинде ийи миллион километр черни озал-ондактыг таварылга чокка эртип келдим. «Кижи төрелгетенниң өлүм чок чоруу — күш ажылда» деп, эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны-ла шын. Улам эки ажылдап, улам чаагай чурттаар бис. Эки ажылдаары дээрге, чуртталганың байлаа, эртинези, каасталгазы-дыр.

Четпестер дугайын ыттавайн эртип болбас. Пассажирлер АТК-зының автомашинаның артык кезектери-биле хандырбайн турар-дыр. Ооң ужурунда машиналарның анаа турар чоруу хөй бооп турар. Күш-ажылды организастап турарында-даа четпестер бар. Ол бүгүнү чогуур үезинде эдип-чазап ап турар болзувусса, мурнакчыларның одуруунга туруп шыдаар бис.

Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң мурнакчы хойжузу **Куулар Сүрүнчап** бодунуң ажылының дугайын мурнакчыларга сонуургаткан.

— Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге 1960 чылдан бээр киржип келдим. Ажылдың үре-түңнели-даа эки. Эрткен чылын 100 хойга онаалтыр 145 хураганны камгалап алган болгаш доруктурган мен. Бо чылын 100 хойдан-на 105 хураган, часкы кыргылда-биле хой бүрүзүнден 2 кг дүк алдым. Хой санындан 2,7 кг дүк кыргып алыр дээн социалистиг хүлээлгени күскү кыргылда-биле кады ыяавыла күүседир мен. Эрткен чылын бодум 6 тонна сигенни кезип, белеткеп алган мен. Ам база-ла ынчаар мен. Хой ажылы — берге-даа, нарын-даа ажыл болдур ийин. Чылдың кандыг берге үелери турбас дээр силер. Кыштың чыкылама соогун болгаш чайның изиин-даа, өл-шык, чутту-даа шыдап эртер апаар, ынчангаш арга-мергежил, кызымаккай чорук негеттинер ажыл-дыр.

«Ийленип чыдып алгаш, коммунизмни тургуспас, коммунизм дээш демисежир херек, аңаа бүгү күштү бээр херек» деп, эш Л. Ф. Ильичевтиң июнь Пленумунга чугаалааны-даа шын. Ынчангаш коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының ады дээш, Төрээн чурттуң байлакшылы дээш ажылдаалыңар, эштер! — деп, эш Сүрүнчап хуралга олурганнарны бодунуң хууда үлегери-биле сорук кирир чугаалап турган.

Ол бодунуң ажылының дуржулгазын эш-өөрүнге дамчыдып берип турарының дугайын база чугаалаан.

АНЫЯКТАРНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИ ЧУГААЛАП ТУРЛАР

Бо хуралдың индиринче чүве чугаалап үнүп келген кижи бүрүзүн көөрге-ле, колдуунда-ла комсомолчу-аныяктарның төлээлекчилери бооп турары база-ла өөрүнчүг.

Бүгү-эвилел аныяктарының онза ужур-дузалыг тудуунуң коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип турар бригадазының кежигүнү, «Тыва даг-дугу» тудуунуң арматурщиги **Ооржак Даспан** эрес-соруктуг чугаалап турган.

— Бисте коммунистиг күш-ажылдың 159 шалыпчылары бар. Дизелдиг электростанцияның коллективи коммунистиг деп атты чедип алган. Бригадада план күүсеттинип турар. Ооң кежигүннери шупту өөренип, коммунистиг моральдың негелделерин сагып, күүседип турар. Бодум арматурщиктер цегинде ажылдап турар мен. Бистиң ол цегивис коммунистиг деп ат дээш демисежип турар. Июньда бүдүрүлге планын 173 хуу күүсеттивис. Аныяктар кежээки школада өөренип турар. Бедик сагылга-чурум, культура дээш демиселивис черле эки. Сорулгавыс билир бис. Күзел-чүткүлүвүс чаңгыс аай болгаш сорулгавыс черле чедип алыр бис.

ВЛКСМ-ниң Таңды комитединиң секретары эш **Танзын-оол** ол районда коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң калбарыышкынын чугаалаан. Ынчалза-даа районда 327 кижини хаара тудуп турар 17-ле бригадалар коммунистиг деп ат дээш демисежип турарын Таңды районга эвээш сан-дыр деп ол миннип чугаалаан.

— Хойжулар Куулар Сүрүнчап, Оюн Кашпык-Кара, комбайнер Алексей Ермолаев ышкаш өске-даа ындыг хөй мурнакчыларлыг болуп турарынга «Межегей» совхозтуң ажыл-ишчилери чоргаарланып турарлар. Шалыпчы күш-ажылдың ачызында совхоз күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын 106 хуу күүсеткен болгаш эрткен чылдың ол үезиндеги деңнелден 114 тонна хөй сүттү дужааган — деп, ол бодунуң саналынга демдеглээн.

— Бистер, кызыгааржылар совет улустуң тайбың күш-ажылын камгалавышаан, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар болгаш өөренир деп чаңчылга база-ла өөренип турар бис. Дайынчы тудугжулар үш чугула тудугларны бо чылын ажыглалга кирер. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар бис — деп, Н кезектиң дайынчызы эш **Соснов** чугаалаан.

Хоорайның харылзаа транспортунда коммунистиг күш-ажыл бригадазының шалыпчызы, слесарь эш **Сагды** санал берген. — Бо черниң шугумунга 17 чыл ажылдадым. Ам машина мотору септеп тур мен. Мотор — машинаның чүрээ болгай. Ону эки «эмнээр» херек, ынчаарга ону күүседиринге мергежээн мен. Чүгле боду мергежип алыры четпес, ынчангаш өске эш-өөрнү ол мергежилге өөредир херек. Мен шак-ла ынчаар кылып, үш аныяк слесарьларны өөредип тур мен. Ол мээң коммунистиг нүүрүм, социалистиг хүлээлгем-дир. Коммунистиг күш-ажыл дээш улам эки ажылдаалыңар! — деп, эш Сагды эш-өөрнү кыйгырган.

«Сүт-Хөл» совхозтуң аныяктар төлээлекчизи **Монгуш Хеймер-оол** бодунуң ажыл-агыйында байдалды хуралдың киржикчилеринге чугаалап берген.

— Бистиң совхозувус бо чылдың бирги чартында күрүнеге сүт, эът, дүк садар планын ажыр күүсеткен. 156 кижилиг 9 бригада коммунистиг күш-ажылдың деп ат дээш, а 76 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп ат дээш демисежип турар. Саанчыларның аразында чартык чылда инек бүрүзүнден 700—800 кг сүт саап алганнар бар. Ак-Даш сүт-бараан фермазы бо чылын коммунистиг күш-ажылдыы деп атты чедип алган. Бисте бо чылын 8 кижи кежээки школаның сес класын дооскан. Ондар Доржу 100 хой санындан 103 хураган камгалап алган. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмү бисте эки ажылдап турар. Ынчалза-даа четпестер барын шүгүмчүлексеп тур мен. Ак-Даш фермазында электри чырыы чок. Ында улуг кажаа тудуу саадап турар. Чуртталга бажыңнары чедишпес. Культура-массалыг ажылдың деңнели чавыс, республика солуннары бистиң совхозувуста дуржулганы эвээш чырыдып турар — деп, ол шүгүмчүлээн.

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң мурнакчы саанчызы, коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип турар бригаданың кежигүнү эш **Увангур** санал берген.

— Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин кижилерни кижизидеринге-даа, ажыл-агыйжы чедиишкиннерни өстүреринге-даа улуг рольдуг болуп турар — деп чугаалааш, бодунуң совхозу күрүнеге сүт, эът садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин багай эвес күүседип турарын ол бадыткаан.

— Бо совхозта 87 кижи коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде киржип турар. Мен бодум Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазында саанчылап турар мен. Коммунистиг күш-ажылдыы дээш демиселивис эки чоруп турар: чартык чылда 108 тонна сүт бүдүрер дээнивисти 122 тонна кылдыр сагдывыс. Күрүнеге 70 тонна сүт садарын 71 тонна кылдыр күүсеттивис. Саанчыларывыс аразында чартык чылда инек бүрүзүнден 600—800 кг сүт саап алгылааннар бар. Саанчылар аразында социалистиг чарышты ай санында түңнеп турар бис. Чарыштың бирги, ийиги, үшкү черин ээлээннерни шаннап, мактап турар. Тиилекчи кижиге шилчиир кызыл вымпелди болгаш 8 рубль шаңналды тыпсып турар. Мен ындыг шаңналды чыл эгезинден бээр 6 катап алдым. Совхозтуң дирекциязы, партия организациязы болгаш ажылчын комитеди фермалар аразында чарышты квартал санында түңнеп турар. Беш сүт-бараан фермаларының аразында чарыштың тиилекчизи ам бистиң фермавыс бооп турар. Бисте 3 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болган. Ындыг янзылыг эки чүүлдерни маңаа чугаалаары өөрүнчүг-дүр.

Ынчалза-даа бистиң совхозта четпестер барын ыттавайн эртер арга-жок. Электри саалда аппарады үрелгенден бээр дөрт ай чедип тур. Оон ыңай күш-ажылдың сагылга чурумун сагывас, арагалаар чорук бистиң совхозта ам-даа узуткаттынмаан. Ол бүгү болза кижизидилгелиг ажылдың четпезиниң, күш-ажылды организастап турарының деңнелиниң кудузунуң дугайын херечилеп турар-дыр.

Бир эвес ол четпестерни чайладып ап, бар аргаларны болгаш курлавырларны эки ажыглаар болзувусса, мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгевисти Октябрь революциязының 46 чыл оюнга чедир күүседип шыдаар бис.

ЧЕТПЕСТЕР-БИЛЕ ЭПТЕШПЭЭЛИҢЕР

ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары эш **Пожидаев** республиканың комсомолчу-аныяктарының коммунистиг күш-ажыл шимчээшкининге киржилгезиниң өзүп, күштелип турарын бодунуң чугаазынга демдеглээн. Амгы үеде тываның комсомолчу-аныяктарының 270 бригадалары болгаш фермалары коммунистиг деп ат дээш демисежип турар. Кызылдың электри станциязында Алберт Канның бригадирлээн бригадазы аныяктарның күш-ажылын, өөредилгезин, дыштанылгазын үлегерлиг организастап турар. Оларда ажыл-амыдырал хөглүг. Дыштаныр хүннер солун эртип турар. Коллективтиг кинолаары, театрга баары, воскресниктер чорудары, спортчу маргылдаалар кылыры дээн ышкаш массалыг хемчеглер мында эки чоруп келген деп, эш Пожидаев ол коллективти онзалап чугаалаан.

— Ынчалза-даа коммунистиг күш-ажыл шимчээшкинин удуртуп турарывыстың практиказында улуг четпестер бар — деп, ол миннип көрген. Бо шимчээшкинге бистиң республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң чүгле 5 хуузу, а «Тыва даг-дугу» комбинадының бүгү коллективиниң 14-ле хуузу киржип турар. Бо дээрге ам-даа дыка эвээш-тир. «Тыва даг-дугу» комбинадынга эрткен чылын коммунистиг деп ат дээш демисежип турган бригадаларның саны бо чылын эвээжей берген. Бии-Хем районда бо шимчээшкинниң калбарыышкыны деңдии кошкак. Тус-тус кижилер аразында чарышты оперативтиг удуртпайн турар-дыр бис. Ол бүгү четпестерни узуткаарынга, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни улам калбартырынга бо чөвүлел хурал улуг рольдуг болур.

«Барлык» совхозта коммунистиг деп ат дээш демисежип турар тудугжулар бригадазының кежигүнү **Хертек Очур** сөс алган.

— Бистиң бригадавыс 1961 чылдың бирги кварталындан бээр коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип келген. Бригаданың 13 кежигүннери өөренип турар болгаш олар шупту дружинниктер. Хүн бүрүнүң ажыл нормазын күүсетпейн турар кижи бисте чок. Ооң ачызында бригада ай санының планын ажыр күүседип турар. Бо чылдың планында көрдүнген тудугларны ноябрь айга чедир күүседип шыдаар бис. Коммунистиг күш-ажылдыы дээш демисежип келген үевис иштинде 5 кижи СЭКП-ниң хүрээлеңинге кирип алган. Оларның ажылга, аажы-чаңга, өөредилгеге үлегерлиг болуп келгениниң көргүзүү ол-дур. Мындыг өзүлдени черле канчап мактавас боор! — деп, эш Очур чоргаарланып чугаалаан.

Ол-ла районнуң «Мурнакчы» колхозунда магазин эргелекчизи **Сат Чигжит** коммунистиг күш-ажылдың мурнакчызы дээш бодунуң демисежип турарын чугаалаан. Ооң магазини эрткен чылын бараан саарылгазының планын ноябрьның бирги чартында-ла ажыр күүсеткен. Хуучулар кирип алырының онаалдазын база ажыр күүседип алган. Малчыннарже үнүүшкүнүг садыглаашкынны үргүлчү чорудуп турар. — Бо чылдың планын Октябрь байырлалының бетинде күүседип алыр мен — деп, ол бүзүредип чугаалаан.

СЭКП обкомунуң секретары эш **А. В. Анкудинов** сөс алгаш күш-ажыл бүгү-ле кежиктерниң тургузукчузу, кижини кижизидип болбаазырадырының шиитпирлиг чепсээ бооп турарын, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң патриотчу эгелекчилериниң алдар-суурааның бисте калбарып турарын онзалап демдеглээн.

Ол бодунуң чугаазынга Кызылдың электри станциязының, № 1 чүък АТК-зының коллективтериниң эки ажылын мактап чугаалаан.

Ынчалза-даа коммунистиг деп ат дээш демисежип турар бүдүн коллективтер эвээш болуп турарын, хөй-хөй коллективтерде күш-ажылдың сагылга чурумунуң кошкаан, арагалаар, чурум үрээр чоруктуң фактыларының ам-даа хөйүн, күрүне планын күүсетпейн турар коллективтер барын эш Анкудинов шыңгыы буруу шаап чугаалаан.

Хуралга шупту 18 кижи санал берген. Кижи бүрүзүнүң чугаазы коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни улам калбартып күштелдирериче угланган.

Чөвүлел хурал республиканың бүгү ажылчы чоннарынга кыйгырыг үндүрген.

АЛДАРЖЫП ТУРАР КИЖИЛЕР

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң мурнакчыларынга хүндүлүг аттар тыпсыр дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын Тыва АССР-ниң Президиумунуң секретары эш **К. Н. Диига** номчаан.

Ол чарлыктарны ёзугаар Таңды районнуң «Межегей» совхозунуң хойжузу эш **Куулар Сүрүнчапка** — Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, № 1 АТК-ның чолаачызы эш **Ооржак Кара-Ашакка** — Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы деп атты тывыскан.

Оон ыңай улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының элээн хөй ажылдакчылары Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң база республиканың профэвилелдер чөвүлелиниң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы эш **Б. Ш. Долчанмаа** шаңнатканнарга байыр чедирип чүве чугаалаан болгаш оларга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

* * *

„БОЛЬШЕВИК" КОЛХОЗТАН

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИ. Ниитиниң малынга четчир, бедик хоолулуг чемни белеткеп алыры дээш ажыл-иш бүгү черде калбарып эгелээн. Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхоз бо чылын 6850 центнер бөлүүн чемни белеткээр планныг.

Дөрт бригада ажылдап кирипкен. Оларда 4 трактор, 5 аът машиназындан аңгыда, хол кадыырлыг 19 кижини база организастаан. Сиген шөлдеринде машина-техникадан аңгыда кижи күжү база улам немежип турар.

Баштайгы хүннерде кестинген шөлдерден 57 центнерни ийи сараат кылдыр тургускан. Күш-ажылдың организастыы багай эвес. Чижээ, Куулар Хензиг трактор-биле хүнде 15 гектарның орнунга 20 гектарның сигенин кестирип турар.

ЧУРУКТА: Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының республика слёдунуң бөлүк киржикчилери. Солагай талазындан оң талазынче: «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң бетончулар бригадазының бригадири А. Тупоногова, бетончу-бызаңчы В. Коновалов, «Шекпээр» совхозтуң тудуг бригадазының бригадири М. Чот, «Тыва даг-дугу» тудугнуң штукатуржузу О. Петракова, ол-ла тудугнуң арматурщиги С. Достан, «Сүт-Хөл» совхозтуң аът кадарчызы С. Ондар, «Межегей» совхозтуң ажылчыны С. Куулар, Хандагайты суурнуң тудуг участогунуң бызаңчызы С. Доңгак, «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга фермазының саанчызы М. Ондар.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң партия-күрүне контролюнуң Комитединде

СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң партия-күрүне контролюнуң Комитединиң ээлчеглиг хуралынга ажылчы чоннардан Комитетке кирген хомудалдарны хынап көргениниң түңнелдерин чугаалашкан.

СЭКП кежигүнү А. Ф. Табуев Комитетке хомудал киирген. Ол бодунуң билдириишкининге Чагытай хөлге аңнныыр даамалынга ажылдап турган хамаатЫ Е. И. Пилевинге балык байлакты үргүлчү төтчеглеп, бодунуң албан-хүлээлгезин шын эвес ажыглап турганы дээш барымдаа чокка шыңгыы кеземчени онаагаан деп бижээн. Е. И. Пилевин балык төтчеглээшкинин кажан-даа кылбаан, аңаа ындыг буруудадыышкынны Таңдының улус суду түдүп бижээн дээр янзы-биле херектиң байдалын Табуев билдириишкининге ынчаар көргүскен.

Оон ынай ол бодунуң билдириишкининге балык байлакты төтчеглеп турган А. Г. Гольцовту Таңдының улус суду барымдаа чок чиик көрүп шииткен деп бижээн.

Е. И. Пилевин кажан-даа балык байлакты төтчеглевээн деп А. Табуевтиң бадыткалы херек кырында байдалга дүүшпээни хыналдадан илерээн. Пилевин боду буруузун билингеш. Ол 23 метр дурттуг 2 четки-биле балыкты шүүреп ап турган. Ооң ол чоруунга балык камгалалының ажылдакчылары Ф. Д. Селин биле Антонов олар ыыт чок чөпшээрежип турганнар.

Балыкчыларның болгаш аңчыларның эки-тура ниитилелиниң даргазы Пашутинниң болгаш Тыва АССР-ниң балык камгалалының улуг инспекторy Ф. Селинниң чөпшээрели-биле аңнарны болгаш балыкты балык тудар бригаданың кежигүннери-даа, аңныыр даамалы Пилевин-даа база хамаатЫ Гольцов-даа төтчеглеп турган.

Таңдының улус суду Гольцовтуң херээн кыры-биле чиик көргенин Комитет демдеглээн. Күрүнениң байлаан камгалаар хүлээлгелиг эштер Селин, Пашутин, Антонов олар төтчеглекчилерге удур шиитпирлиг хемчеглерни албайн, чамдык Гольцов, Пилевин ышкаш кижилерни өөнемчидип турган фактыны суд база кичээнгейге албаан деп Комитет санаан.

Бодунуң албан-хүлээлгезинге харыысалга чок чорукту болдурганы болгаш күрүнениң байлаан төтчеглеп турган кижилерге өмээржип турганы дээш балык камгалалының улуг инспекторy эш Селинни болгаш инспектор эш Антоновту партия-күрүне контролюнуң Комитеди дөңгүткан.

Республиканың санэпидстанциязының улуг бухгалтери турган В. И. Чунареваның хомудалын Комитет көрген. Ол бодунуң билдириишкининге ук станцияның кол эмчизи Ю. В. Проваторов 1958—1962 чылдарда бодунуң хереглелинге 26,1 кг спиртти ажыглааның, 3 тонна хөмүр даштыалгаш ооң өртээн төлеп бербээнин бижээн. Эш Чунареваның хомудалында көдүрген фактылар чоруткан хыналдадан шын болуп бадыткаттынган.

Ооң-биле чергелештир республиканың Кадык камгалал министри А. А. Любимов санэпидстанцияның ажылын багай контрольдап, Проваторовтуң дугайында медээлерни кичээнгей чок эрттирип турганы хыналдадан илерээн. Проваторов бодунга ажыглаан херекселдерниң өртээн эгидип бербээн.

Улуг бухгалтер турган В. М. Чунарева ол станцияның бухгалтер учёдун шуут сандаратканы илерээн.

Бодунуң албан-хүлээлгезин буруу ажыглап, күрүне херекселинче хол дээп турган Ю. Проваторовту албан-хүлээлгезинден дүжүрер деп Комитет шиитпирлээн.

Хүлээлгелерни күүсединиң бүгү аргалары бар

1963 чылдың бирги чартыында Барыын-Хемчик район күрүнеге эът садарының планын 110,7 хуу, сүттү —99,7 хуу, дүктү—77 хуу күүсеткен.

Мал продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазыбиле алган социалистиг хүлээлгезин «Кара-Хөл» колхоз (даргазы эш К. Дамдын, партия организациязының секретары эш Х. Дыртай) чылдың бирги чартыында планын ажыр күүсеткеш, районнуң өске ажыл-агыйларының мурнунда чоруп турар. Ол колхоз күрүнеге эът садарын 115,2 хуу, сүттү—108,8 хуу, дүктү—121 хуу күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының планын «Малчын», «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтар күүсеткеннер.

Сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге сүт садарының талазы-биле чартык чыл планын «Тээли» совхоз чүгле 66,2 хуу, «Большевик» колхоз 68,4 хуу күүседип, районда эң-не куду көргүзүглерлиг болганнар. Күрүнеге дүк садар планын «Мурнакчы» колхоз чүгле 60,3 хуу күүсеткен. Районнуң хойжу совхозу «Барлык» чартык чылда күрүнеге дүк садар планын 63,6 хуу күүсеткен, ол совхозка ындыг чавыс түңнел кажан-даа турбаан.

Чартык чылда районга сүт саалдазының деңнели кедергей куду болган. Саар инектерни холуксаалыг чемнер-биле чемгерерин дыка хөй ажыл-агыйлар боттандырбайн келгеннер. Дүнеки кадатты, фермаларны оъттуг черлерже чогуур өйүнде сайгара көжүрерин организаставайн келгенинден, сүт саалдазының отчёт-учёдун эки тургуспаанындан «Тээли» совхоз, «Большевик» колхоз сүт саалдазын эрткен чылдагы деңнелинден кудулатканнар.

Ылаңгыя «Мурнакчы» колхоз (даргазы эш Кудурукпай, партия организациязының секретары эш Б. Даңзы) хой кыргылдазынче чогуур кичээнгей салбаан, ону организас чок эгелээн. Июль 1-ге чедир он ажыг кодан эң дүккүр хойлар кыргыттынмаан. Ооң түңнелинде колхоз чартык чылда 72 центнер дүктү күрүнеге чедир сатпаан.

Чартык чылда күрүнеге сүт, дүк садарының планын районнуң күүсетпейн барган кол чылдагааны чүл дээрге партком, райкүүскөм, ажыл-агыйларның партия организациялары, колхозтарның, совхозтарның, көдээ Советтерниң болгаш белеткел органнарының ажылдакчылары күрүне мурнунга социалистиг хүлээлгелерни ылавыла күүсеткен турарынче хүн бүрүнүң организакчы ажылдарын кошкатканында болуп турар.

Чартык чылдың төнчүзүнге чедир он хире хонуктар арткан турда, «Тээли» совхозтуң директору эш Б. Чыдык «сүт талазы-биле биске план күүсеттинери берге» дээр хөөннү чугаалап турган. Ындыг янзылыг хөөн «Мурнакчы» колхозтуң даргазы эш Х. Кудурукпайга база турган. Кажан оларның ол шын эвес туружун партком буруу шаап, олардан партийжи принципиалдыг негелдени тургускан сөөлүнде, ол ажыл-агыйларның кайызы-даа күрүнеге сүт садарының планнарын харындаа ажыр күүсеткен. Бир эвес бүгү ажыл-агыйларның удуртукчуларынга шак ындыг амыр-соксаал чок негелдени тургузуп турган чүве болза, өске колхозтар, совхозтар сүттү, дүктү күрүнеге садарының планын чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседип ап болурунуң бүгү аргалары база-ла бар турган.

1963 чылдың ийиги чартыында бо илереттинген четпестерден шыңгыы түңнелди кылгаш, мал продукциязын бүдүрерин көвүдедир дээш тодаргай саналдарны чорударын улам күштелдирери негеттинип турар. Хамыктың мурнунда күрүнеге садары-биле үстүнген малдарның чайгы одарладыышкынын план ёзугаар, эки оъттуг, суглуг чайлагларже үргүлчү көжерин организастаар, күскү үеде семиртилгеде малдарны холуктуг чемнер-биле, силос-биле чемгерер, семиртир хаваннарның чемгерилгезинче онза кичээнгей салыр херек.

«Барлык» совхозта болгаш «Мурнакчы» колхозта бо хүнге чедир дыка хөй шээр мал шынаада турбушаан. «Малчын», «Мурнакчы» колхозтарда эрте төрээн хураганнар мынчага чедир четче аңгылаттынмаан. Ол чорук болза күрүнеге немелде эът, дүк алырының аргазын ажыглавайн турарының фактызыдыр.

Сүт саалдазының чорып турарының хүн бүрү хыналдазын тургузары чугула. Районнуң чамдык сүт-бараан фермаларында отчёт-учёт экиживейн турар, контроль саалдаларны эвээш чорудуп, сүт тырттырар машиналарның эки ажылдаар шынарын хынавайн турар. Фермаларда чаңгыс аай корум-чурум тургустунмаан: саар инектерниң дүнеки кададын чер болганда организаставайн турар, сүт-бараан фермаларында күш-ажылдың сагылга-чуруму ам-даа куду, кадарчыларның аразында ажылга харысалга чок кижилер ам-даа бар. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүт-бараан фермаларында чамдык инек кадарчылары иңээн одар солуп кадарбайн, дүнеки одарга чедирбейн турган фактылар илерээн.

Бо дугайында «Мурнакчы» колхозтуң Узун-Кара-Сугда төп сүт-бараан фермазын чижекке база көргүзүп болур. Ол фермада инектерни саарын эртен 7 шактан 9—10 шактарга чедир доозуп, а кежээки саалданы база ол хире үе иштинде төндүрүп турар. Ооң уламындан саалда узап, инектер одарларынга эрте четпейн турар. Бызааларны чемгерериниң рациону чок, фермада хүн корум-чуруму астынмаан, сүт кудар савалар чедишпес. Саанчылар ийи айдан бээр хеп чуур саван албааннар, чунар демир, чоттунар аржыылдар чок, халаттар хирлиг болгаш эрги, тырттырар сүттүң чылыын хемчээр көөр градусник чок. Сүт тырттырар машинаның дагылдарын четче адырып чүгбайн, хүнге кургатпайн шала-була чүггаш-ла, дораан эптеп каап турар.

Ол фермада радиоприёмник, кандыг-даа музыка херекселдери чок. Ферма ажылдакчылары чагыткан солуннарын үр үеде албайн турарлар.

Фермада «СОМ-100» деп сүт тырттырар машинаны көктешкилиг ремень-биле долгандырып турарындан, ол үргүлчү уштунар, ынчангаш машинаның сметана ылгаары багай, сүт тырттырарынга саанчылар дыка хөй шакты чарыгдап турарлар.

Ынчаарга ам «Мурнакчы» колхоз дуржулга көргүзүглүг ажыл-агый болгай. Төп сүт-бараан фермазы мындыг байдалдыг турда, колхозтуң баштаар чери, ферма эргелекчизи эш Х. Үрбаа болгаш зоотехник эш Ч. Сарыглар тодаргай хемчег албайн, бо бүгү чөгенчиг байдал-биле эптежип турары хомуданчыг.

Сүт саалдазын улам көвүдедир дугайында мурнакчы арга-дуржулганы солуннарда, номнарда хөйнү бижип турар. Ынчалза-даа сүт дээш демисел чамдык сүт-бараан фермаларында ам-даа четпес. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хаяда төп сүт-бараан фермазы мынчага чедир кыштагда турбушаан. Ол ышкаш «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак фермазы оът чок Сукпакка үр үеде туруп келген.

Сүт дээш демиселге зоотехниктер организакчы рольдуг болур дээрзи билдингир. Ындыг турбуже чамдык колхозтарда, совхозтарда зоотехниктерни аар-саар ажыл-биле чүдүрер, оларны боттарының үндезин ажылынга чөп ажыглавас чоруктар ам-даа бар. «Малчын» колхозта Барнаулдуң көдээ ажыл-агый институдун дооскан эш Н. Сарыглар чоокта чаа ажылдап барган. Колхозтуң баштаар чери эш Сарыгларны дүк кыргыыр черге тургузуп каан.

«Малчын» колхозтуң зоотехниги эш Доксар Демир-оол база-ла хөй кыргыыр черге хөй үе-шакты эрттирип турар. Тоолайлыгда чурттап турар малчыннар парткомнуң төлээзи эш Ш. Куулардан «зоотехник кижи чогум чүнү кылып турар кижи чүвел, ону бис чүге көрбес улус бис» деп айтырып турганнар. Хойжуларның ол айтырыы черле чөптүг. Хой кыргылдазы чугула ажыл, ону зоотехниктиң контрольдап көөрү база-ла шын. Ындыг болза-даа ону чаңгыс черге быжыглап каар дивээн-не болгай. Ооң кылыр ажылы хөй талалыг.

Дүктүң баштайгы дужуду районга чавыс болган. Ындыг төлээде, дүк дээш демисел колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының хойжу бүрүзүнүң чугула айтырыы. Күскү кыргылдага кирер хурагаHнарны болгаш ийиги кыргылдага көрдүнген бүгү хойнуң чайгы семиртилгезинге онза кичээнгейни салыр херек. Семиртилге дээрге — ол чүгле немелде эът эвес, харын немелде дүк деп болгай.

Д. ОДАН-ООЛ.

КУКУРУЗА ШӨЛУНДЕ

Казах ССР. Республиканың бүгү-ле областарында кукуруза калбаа-биле нептерээн. Ону ында үш миллион хире гектар черде өстүрүп турар.

Алма-Ата областың Мичурин аттыг колхозунуң механизаторлары бо чылын муң гектар черниң гектар бүрүзүнден курурузаның 60 центнер тараазын болгаш 500 центнер ногаан массазын алыр деп хүлээлгени алган.

Чурукта: Мичурин аттыг колхозта кукурузаны дөрткү удаа культивациялап турары, ооң-биле кады чемишчидилгелерни база киирип турар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНАР

Дугаары үш автоажыл-агый чери өске ажыл-агыйларга бодаарга элээн таарымчалыг байдалда туруп турар. Ынчалзажок бо АТК (начальниги эш Книгин, партия организациязының секретары эш Боровиков, кол инженер Кобец) чүък сөөртүлгезиниң чартык чыл планын күүсетпээн. Автопарктың техниктиг коэффициентизиниң белени дөңгүп-ле 68 хуу, ажыглап турары — 59 хуу болуп турар. Четпестерни болдурган чылдагааннарны ажыл-агый чериниң удуртукчулары өске ажыл-агый черлеринче чууй каап турганы дыка четпес. Мынчага чедир ол ажыл-агый чери багай ажылдап, күрүне планын күүсетпейн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпейн, бөт-үнени чиигетпейн турар. Бо бүгү четпестер мында политиктиг ажылдың деңнелиниң чавызы-биле тайылбырлаттынар. Коллективте машина-техника четчир санныг кылдыр тургустунган, шалыпчы ажылдап турарлар дыка хөй. Эки ажылдап болурунуң аргазы бар. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередир ажыл мында кошкак. Коллектив автомобиль парыгын бүрүн четчелеп алган, 219 санныг аар чүък сөөртүр машиналар, чеди-чеди тонна чүък сөөртүр 220 санныг чартык прицептер ажылдап турар. 366 санныг ажылчыннарның иштинден 235 кижи чүгле чолаачылар. Коллективке 2 автоколонналар хамааржып турар. Планның онаалгаларны чолаачы бүрүзүнге чедирген. Ындыг болза-даа хыналда чок болганының ужурундан бо ажыл саазын кырында арткан. Чижээ, Василий Алексеевич Жданов эрткен чартык чылда планныг онаалданы күүседир дээш хөй-хөй рейстерге чоруп, 31.482 тонна-километрни эрткен. Ооң «ГАЗ-606» деп машиназы үр үе иштинде септелге чок ажылдап келген. Чолаачы техникага ёзулуг камныг, ээ болур чорукту көргүзүп турар. Ооң боду ам коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты чедип алыр дээш ажылдап база хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар. Фёдор Пилеевич Путинцев ай бүрүзүнде 32.560, чолаачы Бакулин — 29.850 ажыг тонна-километрни эртип турарлар. Коллективте он санныг чолаачылар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты чедип алган. Ам ол атты чедип алыр дээш 17 чолаачылар, 5 слесарьлар ажылдап турар.

Автоажыл-агый чериниң делгем хериминиң иштинде ында-мында мотор, картон, аккумулятор септээн ажылчыннарның, машиналар үзеп, чүгтан кижилерниң далаш, дүрген ажылдап турарын кижи бо-ла көөр. Херим иштинде бульманнар деп улуг-улуг машиналар долдур тургулапкан тургулаар.

Бир-ле катап бо херим иштинге чеди тонна чүък чүктээр улуг машинаның хаваанда шилинге Кызыл туктуң хевирин хереэжен кижи дурзулей чуруп турган.

Кымның машиназыл бо азы ооң бодунуу бе, азы өске чолаачыныы бе дээрзин ол дээрезинде эки-ле эскербейн барган, аңаа-ла душпуже: — бо кайызының машиназы ирги? — деп айтырдывыс. Ол кижи эглип келгеш:

— Ээзи дөө ол кел чораан ол-дур — деп, харыылай-дыр. Шала үске боражып, эргилей берген комбинезоннуг кижиже холу-биле ол айытты. Ол дээрге Александр Михайлович Ищейкин. Ол, хүлүмзүрүй аарак, машиназының чанында чедип келди.

Аңаа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы атты чаа-ла тывысканы ол. Чолаачы Ищейкин ай бүрүзүнде бодунуң нормазын ажыр күүседип турар, өскелерге үлегерлиг.

Механиктиг салбырның ажылчыннарының ортузунда эштер Худоногов, Ивкин, Комиссаров олар база-ла боттарының нормазын 120-ден 130 хуу күүседип турарлар. Электрик Илья Никитович Мощев, машиналар үзеп, чаап турар Мария Павловна Дужова, слесарь Евгений Гаврилович Афонин ышкаш шалыпчылар кайы хөй.

Бо ажыл-агый чери чоокта чаа бодунуң автопарыгын чаа техника-биле четчелээн. Ылаңгыя дүрген үрелиичел продуктулар сөөртүрүнге көрдүнген ОАЗ-826 деп маркалыг 15 санныг чартык прицептиг рефрижераторларны, үлетпүр барааннары сөөртүрүнге көрдүнген ОАЗ-784 деп маркалыг 13 чартык прицептиг автофургоннарны, мал сөөртүрүнге көрдүнген ОАЗ-857 деп маркалыг 9 санныг чартык прицептиг машиналарны болгаш КАЗ-120 деп маркалыг 10 авточүдүрүкчүлерни алган.

Үстүнде чижектерден алырга, ажыл-агый чериниң эки ажылдап болурунуң бүгү аргалары бар. Ындыг турбуже, мынчага чедир коллектив хожудаашкындан уштунмайн турар. Ылаңгыя СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму үлетпүр талазы-биле Бүгү-россий чөвүлел хуралы тодаргай сорулгаларны транспортчуларның мурнунга салган болгай. Ол сорулгаларны күүседиринче ажыл-агый чериниң удуртукчулары ажылчыннарның күжениишкиниг ажылын планныг онаалгаларны күүседиринче сула организастап, кижилер-биле кошкак ажылдап, тодаргай хемчеглерни албайн турарлар.

Коллективте социалистиг чарышты багай организастаан болгаш ооң түңнелин үндүрүп чугаалашпайн турар. Ажылчыннар ортузунга политиктиг илеткелдерни чүгле ында-хаая кылып, лекция, беседалар кылырын үзүктелдирип турган. Көскү агитация талазы-биле хамыктың доразы. Автоажыл-агый чериниң начальниги эш Книгин коллективте политиктиг, культура-массалыг ажылдарны база көскү агитацияны сегидериниң улуу, ону чүгле чаңгыс партия организациязының секретарынче чууй каап турган.

Дугаары үш автоажыл-агый чери бистиң республиканың кол чүъктерин дажыглап, сөөртүп турар. Ооң ынай чүъктер сөөртүлгезинге саадаашкынны болдуруп турган. Ооң чылдагааны — чүък сөөртүрер база дүжүрер машиналарны өске организацияларже берипкеш, боттары куруг калган чүүл база турган. Моон хараазы-биле чүъктерни чүдүрер болгаш дүжүрер үелерде рейсте машиналар хөй халас шактарны эрттирип турган. Автостанция чүък сөөртүлгезин четпес организастааны-биле бо автоажыл-агый чериниң хөй-хөй чүък машиналары Турандан, Абакандан, Бай-Хаактан, Ак-Довурактан куруг кээп турганнар. Коллективте хөй-нити организациялары ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды дыка кошкак тургускан.

Четпестерден дүрген уштунар дээш ам чүгле боттуг хемчеглерни алыры артып турар.

Мында партия болгаш профэвилел организациялары чоруктарга хүн бүрүнүң хыналда ажылын чорударын, ийи ээлчеглиг ажылче шилчип кирерин шиитпирлээн, ол болза немелде чүъктерни эккеп дүжүрер болгаш планны күүседиринге идигни бээр. Ол ышкаш, автомобиль бүрүзү баарда база келирде бодунуң тоннажынга чедир чүъктерни чүдүрерин чедип алыр деп ажыл-агый чери шиитпирлеп турар.

Ам кол чүве болза, кижилер-биле ажылды коллективке үндезини-биле чаартып тургаш, үстүнде айыттынган улуг четпестерни узуткап, чедиишкинни чедип алырынче бүгү ажылчыннарның күжениишкиннерин мобилизастаары болур-дур.

Д. МОНГУШ.

Эътти көвүдедиринге

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхоз баштайгы чартык чылда күрүнеге эът белеткээр хүлээлгезин 108 хуу, сүттү — 112 хуу болгаш дүктү — 101 хуу күүсеткен. Чылдың ийиги чартыында оон-даа бедик көргүзүглүг болурунга организастыг хемчеглерни улам калбартып турар.

Семиртилгеде 415 хаванны, 400 иртти, 112 шарыжыкты болгаш 137 молдурганы тускайлап үскен. Оларны одарладып, ажаап чемгерерингe мергежилдиг малчыннарны быжыглаан. Чижээ, эш Баткараның кодан шарыжыктарының бирээзи-ле хонукта 800 грамм, эш Чүлүнүң 109 хаваннары баш бүрүзүнге онааштыр 400 грамм деңзини немеп турар.

Монгуш Бегзиниң күрүнеге киирген 180 иртериниң деңзизи бирээзинге онааштыр 60 килограмм болган. Амгы үеде ооң коданында 400 ирттиң семирип турары база эки. Эът бүдүрерин улам көвүдедиринге үлегерлиг ажылдап турар малчыннарны оон-даа хөйнү илередип болур.

Чайын эки одарладып семирткен малдың чаш төлү-даа боткур, продуктулуу-даа бедик болур. «Большевиктиң» малы бо хүннерде шупту чайлагларда. Бо талазы-биле белеткелди баш бурунгаар эки организастаан. Чайлагларда чаа 4 чуртталга бажыңын немей туткан, ийи коданның малчыннарын өг-биле хандырган.

МАЛ ЧЕМИНГЕ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжу бригадаларының чамдык коданнарынга эрткен кыжын мал чемнери чүгле чаш хураганнарга болгаш төрүүр хойларга безин мөлдүк-калдык четчип турган. А irттер дугайын чугаалаан-даа херээ чок. Эр малдар болганда оларга сиген, тараа, кукуруза бергеш чоорул дишкеннер.

А бир эвес оларны чемгерип, деткип кыштаан чүве болза, дүгү улам арбын болур болгаш кужу семис турар деп чүве черле билдингир. Ылаңгыя аныяк ирттерниң кужу арган болгаш дүгүнүң чер албайн барганы хамыктың мурнунда хойжуларга хомуданчыг.

Ынчангаш хойжу бригадаларның кежигүннери бо чылын мал чемнерин көвүдедириниң чамдык курлавырларын ажыглаарынга боттарының салыышкынын киирер деп шиитпирлээннер.

Доңгак Седенниң хойжу бригадазының кежигүннери Ойдуп, Шыырап, Монгуш Чола, Куулар Седен олар Борбак-Тал, Кызыл-Чыраа деп черлерде сөөлгү он чыл иштинде суггарып ажыглаттынмайн келген ийи чүс га черни сиген шөлү кылдыр суггарганнар. Оларның үлегери-биле Сат Садыктың бригадазы Оймакта 40 га, Монгуш Дембикейниң Хову-Аксының Чиңге-Шыкта 60 га, Ондар Дакчат-оолдуу Улуг-Хову-Аксының Ээтпекте 60 га, Монгуш Тастыы Дагыр-Шеминиң Шиви-Кудурууңда 50 га черлерни сиген шөлдеринге суггарып алганнар. Ол шөлдерден чаагай сиген үнген, ооң кезилдезин эгелей берген.

Бригада бүрүзү сиген кезип белеткээр талазы-биле тус-тузунда социалистиг хүлээлгелерлиг.

С. ПАВУ.

Негеп тур бис

«Тыва» совхоз Чөөн-Хемчик районда база бир улуг совхозтарның бирээзи. Бо совхозтуң культура амыдыралында бар четпестерни маңаа илередикседим. Ону мында хөй-хөй кижилер эскерип көрүп турар-дыр бис. Ниитиниң чемненилге чериниң арыг-шевери багай, белеткеп турар чемнериниң ассортиментизи эвээш, шынары куду. Ол хирезинде ында дөрт кижи ажылдап турар, оларга ажылды канчаар хувааганы билдинмес.

Ол ышкаш, магазин чогуур шагында ажыттынмас. Садыгжы эш Бюрбю арагага хандыкшаан. Чунар бажың болгаш клуб ажылы база-ла чогуур деңнелинге четпес. Ылаңгыя чунар бажың хөлүн эрттир бичии.

Бо бүгү бар четпестерни чайладырынче совхоз дирекциязы, ажылчын комитеди кандыг-даа сагыш салбайн турары кончуг четпес. Ажылды экижидерин негеп тур бис.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Бөгүн—Кадыкшылга хүнү

Хөй-ниитиге даяныр

Бистиң республиканың Кызыл крест ниитилелиниң организациялары Кадыкшылга хүнүнге боттарының чорудуп келген ажылының түңнелдерин база кылып турар. Ниитилелдиң район болгаш участок комитеттери медицина ажылдакчылары-биле кады ажылчы чоннар ортузунга медицина болгаш арыг-шевер билиглерин пропагандалаарын элээн экижидип, озал-ондакка таварышкан кижилерге баштайгы дузаламчы көргүзериниң арга-чурумун муңмуң кижилерге таныштырып келген.

Оон аңгыда хөй санныг санитар постулары хову тургагларында, фермаларда болгаш бүдүрүлгениң өске-даа участоктарында тургустунгулаан, ол ышкаш Кызыл кресчи активти көвүдедир талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган.

Кызыл крест ниитилелиниң Барыын-Хемчик район комитеди 1963 чылдың бирги чартыында 1415 кижини ниитилел кежигүнүнге киирип ап, 26 санитар постуларны, 1 санитар дружинаны белеткээн болгаш донорлар элзидериниң чыл планын долдур күүсеткен. Тес-Хемниң район болгаш Эрзинниң участок комитеттери Кызыл крест ниитилелиниң кежигүннериниң санын элээн көвүдедип, кежигүн дадывыры хавырарының чыл планын күүсеткен. Ол ышкаш Чаа-Хөл, Хову-Аксы участок комитеттери бирги чартык чылда багай эвес ажылдаан болгаш Бай-Тайга участок комитеди болгаш өске-даа организациялар ажылын сегиткен.

Кызыл крест ниитилелиниң комитеттериниң ажылынга районнарның хөй нуруузунуң кадык камгалал органнары элээн эки дузалажып турар апарган болгаш медицина, санитар темазынга лекциялар, беседалар чорударынга эмчилерни, медицина ажылдакчыларын тускайлап берип турар.

Хөй-ниитиниң санитар төлээлекчилери столоваялар, магазиннер, школалар, бажыңнар арыг-шевериниң талазы-биле ажылга идепкейлиг киржип турар апарган. Кызыл крестиң хөй-нити контролю элээн дээштиг болуп, хоорайларның, суурларның арыг-шевер байдалын, чоннуң медицина хандырылгазын экижидеринге, халдавырлыг аарыглар-биле демиселге ол контрольдуң ролю улам улгадып турар.

Кадыкшылга хүнүнге уткуштур Чөөн-Хемчик болгаш Каа-Хем районнарның санитар постулары, хөй-ниитиниң санитар төлээлекчилери боттарының ажылын идепкейжидип, суурлар аайы-биле массалыг санитар рейдилерин чорудуп, медицина талазы-биле хуудустарны, плакаттарны тарадып, санитар бюллетеньнерин үндүрүп турарлар.

Кызыл крест организацияларының ажылын бүгү районнарга идепкейжидери бистиң чугула сорулгавыс болур. Ындыг турбуже чамдык районнарда бо ажыл чогуур негелдеге чедир тургустунмааны бистиң ам-даа четпес ажылдап турарывыстан хамааржыр дээрзин миннир херек. Ниитилелдиң Өвүр район комитеди (даргазы эш Мирочник, кол эмчи эш Кара-Сал) санитар активин тургуспаан, ында хөй-ниитичи санитар төлээлекчилери, санитар постулары чок, донорнуң ужур-дузазының дугайында чоң ортузунга пропаганда чорутпайн турар болгаш чорудар хемчеглерниң чартык чыл планын күүсетпээн.

Медицина болгаш арыг-шевер темазынга лекция, беседа кылырынга эмчи ажылдакчыларын Кызыл крест организацияларынга Бии-Хем районнуң кол эмчизи тускайлап бербейн турар. Ында донорлар элзидер ажылды барык чорутпайн келген. «Кызыл крест болгаш Кызыл чартык ай ниитилелдериниң комитеттеринге болгаш организацияларынга кадык камгалал органнарының болгаш албан черлериниң дузаламчы көргүзериниң дугайында» ССРЭ-ниң Кадык камгалал министриниң дужаалын ында күүсетпейн турар. Ынчангаш санитар активи барык чок, а бар активтер ажылдавайн турар болгаш чартык чылдың планныг даалгалары күүсеттинмээн.

Таңды (кол эмчи В. Артемьев) болгаш Улуг-Хем (кол эмчи Ф. Горбунов) районнарда байдал база ындыг. Ол районнарда көргүзүглер нииги республиканыыңдан куду болуп турар.

Ниитилелдиң район комитеттери, кол эмчилер Кызыл крест талазы-биле ажыл-чорудулганы идепкейжидип, бүгү көргүзүглер талазы-биле планнарны күүседир дээш бүгү-ле болдунар хемчеглерни алыр хүлээлгелиг.

Чоң ортузунга медицина, арыг-шевер болгаш Кызыл крест талазы-биле ажылды идепкейжидер, бо ажылды хүн бүрү чорудар төлээде, маңаа хөй-ниитини калбаа-биле кииришт ирип, чер бүрүзүнге санитар постуларын, санитар төлээлекчилерин идепкейлиг ажылдадып, массалыг санитар рейдилерин организастаары болгаш лекция, беседаларны чорударынга медицина ажылдакчыларын калбаа-биле хандыдары эргежок чугула.

Чүгле хөй-ниитиниң калбак киржилгези-биле бүгү хоорайларга, суурларга, бүдүрүлгениң бүгү участоктарынга арыг-шеверни эки тургузуп, санитар чырыдыышкынын калбартып шыдаар бис.

Республикага Кадыкшылга хүнүн демдеглевишаан, келир чылдың Кадыкшылга хүнүнге чедир күш-ажылдың болгаш амыдыралдың кадыкшыл байдалын, хоорайларның, суурларның санитар культуразын, чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын экижидери болгаш медицина, санитария пропагандазын калбартып, маңаа хөй-ниитини калбаа-биле кииришти рери —бистиң хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлгевис болур.

Б. КИРЮШКИН,

Кызыл крест ниитилелиниң Тыва республика комитединиң даргазы.

Келир үениң школазынга чордувус

Бо чугаа болза Гипрпрос институтка болу берген чүве, ол дээрге школа бажыңнарын төлевилээр талазы-биле улуг албан чери. Чугаа болза келир үениң школазының хевир-шынарының дугайында болуп турар. Институттуң директору С. Сринев мынча дидир:

— Бис чүгле тудуг айтырыгларынга улуг кичээнгейни салыр эвес, харын база келир үениң школалар бажыңнары өзүп олурар салгакчыларны өөредириниң болгаш кижизидериниң сорулгаларынга кайы хире тааржып турарыл дээрзинче база улуг сагышты салып турар бис.

Мындыг сагындырыгның сөөлүнде биске педагогтар, эмчилер, архитекторлар, тудуг материал индустриязының ажылдакчылары Гипрпрос-биле сырый харылзаалыг апарганы билдингир. Эртемшинчилел организациялары-биле кады янзы-бүрү конструкциялыг болгаш хөй санныг өөреникчилер кирер, кадык камгалал талазы-биле таарымчалыг, шын туттунган, тудуг талазы-биле камналгалыг школаларны тудуп турар.

Эрткен чылын институт 76 муң ындыг төлевилелдерни бистиң чуртка тарадып чоруткан.

— Келир үениң школаларының бирээзи бо-дур — деп, институттуң кол инженери М. Кукин көргүстү. Шынап-ла биске билдингир аңаа типовой 5 каът школа бажыңнарынга ол макет дөмейлешпес. Планнаашкынын чаа ёзу-биле кылган школа боттарының аразында тудуштурган элээн каш блоктардан тургустунган. Эге класстар өөреникчилеринге ийи каът корпус тускайлаттынган. 5 —11 класстарның өөреникчилери тускай үш каът корпуста өөренип турар. Күш-культура болгаш актовый залды тускай блокта кылган. Актовый залды чоок кавының чурттакчылары лекцияларны дыңнап, кинoларны көрүп болур кылдыр тургускан.

Ындыг школа херек кырында туттунган-даа ынчаш. 1000 өөреникчилерге санап кылган ындыг школа Москва областың Дубно хоорайда бар болуп турар, ындыг бажыңнарның төлевилелин нептередиринге ол эки чижек болуп турар.

Мындыг айтырыглар туруп келир: ындыг планнаашкынның херээ чүл? Чаңгыс бажыңны блоктарга үзери ажыктыг бе? Ол айтырыгларга харыылап тура тудугнуң дугайында улуг инженер эш Гринев школа биле бүдүрүлгениң харылзаазының дугайында тускай принциптерни тайылбырлаан. Келир үениң школазының бажыңының дугайында таныштырып тур мен— деп, ол чугаалаан.

Эң сөөлгү үшкү каътче үнүп көрдүвүс. Беш эвес үш каът школалар тудар дугайында башкылар, эмчилер негеп, дилээннер. Хөй каът бажыңның кырынче үнери ында-хаая-даа болза кырган башкыларга болгаш өөреникчилерге берге болур. Өөреникчилерге-даа ындыг бедик каътче аян-чорук оларның кадыкшылынга таарышпас, чүл дээрге урок төнген соонда ындыг кончуг улуг эвес-даа бол, ол бедикти өөреникчилер 25 катап бир хүн дургузунда ыңай-бээр чүгүрүп эртер ужурлуг-дур.

Эрги үениң школазының күш-культура өрээли оон эң үстүнде кадынга туруп турган. Ону ынчаар тударынга тайылбыр (барымдаа) болур ол үениң тудугжуларының элээн улуг чылдагааны — зал кырында өске өрээлдер чогу, ынчангаш ол өрээлди чиик, өртээ бичии материалдар-биле шып ап болуру. А школа бүрүзүнге бо дээрге элээн эпчок байдалды таварыштырар. Шынап-ла бодап-даа көрүңерден: силерниң бажыңыңар кырында он-он уруглар тепкиленип, гимнастика кылып турда чаңгыс чүүлче сагыш салыры берге апаар. Ынчангаш Дубнонуң школазында спорт залы өске өрээлдерден аңгыда, шуут чериниң бодунда туттунган. Адаккы ол-ла каъдында өөредилге мастерскаялары база бар.

Класстың чырыдылгазы болгаш оон иштинде турар чүвелерниң өңү шаг-шинек баксыраарынга база салдарлыг деп чүве билдингир болгай. Класстар улуг соңгаларлыг. Гигиенистер болза класстар чырыдылгазының өөредилгеге ажыктыг болгу дег байдалын тодаргай өөренип көргеннер. Класстың хемчээлдериниң айтырыглары төлевилел тургузукчуларынга эвээш эвес моондактарны таварыштырган. Класстың самбыразындан парталарның аразында, база өөреникчиниң самбыраны көөрде булуңунуң хемчээлин база кичээнгейге алыры албан болган. Ол болза 30 градустан эвээш эвес болур ужурлуг, чүге дээрге ол чүгле өөреникчиниң караан үрээр эвес, а олудунуң шын эвес болурун таварлаштырар. Шак бо бүгү чүүлдерни ап көргеш, класстарның эң дээре хемчээли болур — 6×9 метрлерни алган.

Ооң-биле чергелештир класс самбыразының дугайында. Ооң өңү чаңгыс — кара-ногаан. Окулист-эмчилер аңаа кончуг таарымчалыг харыыны берип турарлар. Кара самбырага шыйып каан шыйыг эмин эрттир көскүлең болгаш каракты билдиртпези-биле үреп турар болур-дур. Ынчаарга ак болгаш ногаан өң каракка эң-не таарышканнарының бирээзи. Ынчангаш парталарның кырын ногаан будук-биле будуур ужуру ында. Саазынның ак өңү аңаа шоолуг ылгалып көзүлбес боор ужурлуг.

Класстарның өңү болза чымчак, оожургадынчыг өңнер болур сарыг-хүрең азы ногаанзымаар өңнер-биле шыптынган, коридорларның болгаш өске-даа өрээлдерниң өңнери оларнындан көңгүс өске. Мында болза кол нуруузунда чиңдиг өңнер тергиидеп турар. Уруглар уроктан үнүп келгеш, ону дораан шиңгээдип, шөлээдеглиг болуру дээш ынчаар шилип алган.

Архитекторлар, башкылар, эмчилер базым бүрүзүнде бедик билиг чедип алыр, дыштаныглыг школаларны тургузуп алырының аргаларын көргүзүп турар. Ол-ла принциптерни барымдаалап, школаның мастерскаяларын, столоваяларын болгаш өөредилге кабинеттерин тургузуп турар.

Школа чанының участогунга бараалынар. Дубно школазында ол 2 га ажып турар. Төлевилелчилер ол участокту ийи зонага чарганнар: бүгү-ле херекселдерлиг спорт шөлү, аңаа бут бөмбүүнүң шөлү база кирер, оон ыңай биология кичээлдерин эрттирер шөлдү, метеорологтуг болгаш астрономия шөлдерин база өске-даа. Бирги классчылар-биле кичээлдээрин бодааш даштын агаарга беседкалар хевирлиг класстарны база кылып тургускан.

В. Маяковскийниң тураскаалын демдеглеп турар

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Владимир Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл оюн Грузия калбаа-биле демдеглеп турар. Культура бажыңнарында, клубтарда, библиотекаларда улуг совет шүлүкчүнүң амыдыралының, ажыл-чорудулгазының дугайында лекцияларны, беседаларны кылгылап турар. Грузия дыл кырынга очулдуртунган ооң чогаалдарының делгелгелерин ажыткылаан.

В. Маяковскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болган оюнга таварыштыр, Маяковскийни билир чораан грузин чогаалчыларының, уран чүүл ажылдакчыларының сактыышкыннарын парлап үндүрер. «В. В. Маяковский болгаш Грузия» деп аттыг, демдеглелдерден тургустунган номну парлап үндүрген.

Улуг шүлүкчүнүң чогаалдарының чыындызын база парлап үндүрер.

Хандыкшылдыг профессия

Сихотэ-Алинняның арга-ыяштыг каъттарында, кылан кара суглуг дамырактарының, ногаан хөлдериниң кыдыгларында чаагай ханныг долбан шокар ивилер көстүп чоргулаар. Уссурий тайгазында олардан чараш чоруктуг болгаш ооң-биле кады хоюган амытан чок. Бичии-ле дааш, кандыг-бир чүведен коргуп хөлзээн куштуң ыды үнгенде — ивилер шөйүлчек калбак шугум кылдыр тура дүшкүлээш, таварышканна уунче маңнажып каарлар.

...Бир аянга аныяк херээжен үнүп келгеш:

— Аңчыгаш! Аңчыгаш! — деп кыйгырган.

Аяның ортузунда чыраа шимчей берген соонда өрген мыйыстыг бичии аннын чараш бажы көстүп келген. «Аңчыгаш» бышкырыпкаш, холу-биле черни дирт кылдыр баспышаан, херээженче уткуштур маңнапкан.

Приморьеде эң аныяк ажыл-агый болур иви ажылдыг «Октябрь» совхозта арга иштиниң ындыг чараш болуушкунун хөй удаа көрүп болур. Ында совхоз парыгының делгем девискээринде муң-муң долбаң шокар ивилерни одарладып турар.

Иви ажылы солун болгаш хандыкшылдыг. Совхозтуң кол зоотехниги Эмилия Смирнова ол ажылга бүгү амыдыралын тураскааткан, Москваның ветеринария академиязын дооскан соонда ол уруг Ыраккы Чөөнчүкке чеде берген. Аңаа эң баштайла чараш аңчыгашты бодунга чаңчыктырып алган. Ол — иези чок иви анайы-дыр, кол зоотехник ону бажыңынга эккелгеш эмискиктеп, инек сүдүн эмзирип азыраан. Иви оглу азыралга дораан чаңчыккаш, ыттар, моортайлар-биле ойнаар апарган. Ол улгады бергеш, сад иштинде ыяштарның бүрүлерин чип, үрегдеп туруп бээрге, ону одарда өөрүнге аппарып кадып каан. «Аңчыгаш»! «Аңчыгаш!» деп кыйгырарга, ол ам-даа кижиге чедип келгеш, өрү шурап, чассып туруп бээр.

Аныяк зоотехник бодунуң дузалакчылары-биле кады ол чараш аңнарны чаңчыктырып өстүрер талазы-биле берге ажылды хүлээп алган. Совхозтуң ивилери делгем кажаалыг, оларны хайгаарап, мыйыстарын кезер үени тодарадыры кончуг берге. Тускай эртемниглерниң күжениишкини хей эвес болган. Ийи, үш чыл иштинде азырап кээрге, ивилер кижиге чаңчыгып, чаажыгып калган. Оларны кадарар кижи ытты-даа эдертирге ажырбас. Аңнарны тускай рацион-биле азырап, дүне хонашка хавырып эккеп турар.

Ам иви өстүрер совхозта изиг-түлүк үе эгелээн. Чарыларның мыйыстарын кезип турар. Оларның үнези улуг — таваактыг мыйыс чүс бежен, а кескени — 94 рубль чедип турар. «Октябрь» совхоз продукциязының чамдыызын — тускай рецепт ёзугаар кадырган мыйыстарны экспортка чорудуп, а чамдыктарын медицинага үнелиг эм чүүлү — пантокрин белеткээринге хереглеп турар.

В. ШЕВЧЕНКО.
(СЭТА-ның корр.).

Приморск крайда Монакино суурдан.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП ТУР

Допчузу-биле

★ Дагомеяның найысылалы Порто-Новодан дамчыдып турары-биле алырга, Совет Эвилели биле Дагомея Республиканың аразында садыг дугуржулгазынга ат салыышкыны аңаа болган. Эң таарымчалыг байдалдың чурумнарын талаларга тыпсырын дугуржулга көрүп турар.

★ Венесуэланың партизаннары Миранда штаттың найысылалы Лос-Текес хоорайда кара бажынче халдаашкын кылган. «Чазакка удур ажыл-чорудулгазы дээш» буруудаттырган беш херээжен кижини олар хостаан. Халдаашкын үезинде дөрт таңныыл өлүрткен. Партизаннар чаштына бергеннер.

★ Премерь-министр Джомо Кениатага баштаткан Кенияның чазак төлээлери биле англи чазактың төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар Кенияның найысылалы Найробиде эгелээн. Чугаалажыышкынның түңнелинде Кенияның конституциязының төлевилелин шуут ажылдап доозар бодап турар. Бо чылдың сентябрьда Лондонга конференция эрттирерин айтып турар, ол конференцияга конституцияны чүүлдүгзүнүп көөр болгаш декабрь 12-де чурттуң хамаарышпас чоруун тыпсыры-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлээр.

★ НАТО-нуң «Агард» деп шериг-техниктиг организациязының чөвүлел хуралы Афиныда ажыттынган, ооң ажылында НАТО-нуң чурттарының эртемденнери болгаш НАТО командылалының төлээлекчилери киржип турар. Баллистиктиг ракеталарны төлевилээр, бүдүрер болгаш ажыглаар талазы-биле холбашкан айтырыгларны чөвүлел хуралда чугаалажып турар.

★ Аргентинада чурттап амыдыраарының үнези 7 ажыг хуу, а эрткен чылдың июнь-биле деңнээрге 22,6 хуу аартаан. Бо болза сөөлгү үш чылдарның дургузунда чурттап амыдыраарының үнезиниң эң-не улуу-биле аартааны болур.

◆

Англи шериглерни Кениядан үндүрер деп турарынга холбаштыр

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның болгаш Кенияның чазактарының аразында дугуржулгага дүүштүр чурттуң хамаарышпас чоруун алган хүнүнден эгелээш бир чыл дургузунда Англияның шериглерин Кениядан үндүрер деп турар. Ол дугайын Англияның камгалал министри Торникрофт дыңнаткан.

Англияның бот эргелел колониязы Кенияның хамаарышпас чоруун бо чылдың декабрь 12-де чарлаан турар.

Даштыкыдан чаа чүүлдер

КОНАКРИ. Совет бүдүрүлгениң чүък болгаш чиик автомобильдери Гвинея Республикада калбаа-биле сурагжаан. Минск, Горький болгаш Москва автозаводтарының маркаларлыг, ажыглаарга камныг болгаш идегелдиг машиналары кандыг-даа оруктар-биле кайгамчык эки чоруп турар. Ам Гвинея Республикада 3,5 муң ажыг совет машиналар бар.

АФИНЫ. Грек ажылчы чоннарның эргелерин болгаш демократияны камгалаар дээш 25 муң кижи киржикчилиг митинг Патрахка болган. Ол митингини Демократтыг чаңгыс аай чөөн партия (ЭДА) организастаан. Грецияның национал маадыры Манолис Глезос митингиге чүве чугаалаан.

ТОКИО. Ам бо үеде Японияда 380 муң бүрүн ажыл чоктар санаттынып турар. Ол болза эрткен чылдың ортан үезинде турганындан 50 муң хөй дээни ол.

РИМ. Делегейде баштайгы херээжен космонавт В. Терешкованы Италияның Полиццы-Джинероз хоорайының (Сицилия) хүндүлүг хамаатызынга соңгаан. Бо шиитпирни Полиццы-Дженероз хоорайның муниципалдыг чөвүлели хүлээп алган болгаш ол дугайын ССРЭ-ниң Италияда элчин черинге дыңнаткан.

БЕЛГРАД. Югославияда күзүн чашкан кызыл-тастың болгаш көктарааның байлак дүжүдүн ажаап алыры дооступ турар. Тарылганың үштүң ийи кезии хирезиниң тараазын кескен болгаш ажаап алган.

(СЭТА).

ВЕНЕСУЭЛАДА ПОЛИЦЕЙЖИ ТУРАЗЫНДА ААЖЫЛАЛ

КАРАКАС. (СЭТА). Венесуэланың Коммунистиг партиязының ТК-зының кежигүнү, сенатор Помпейо Маркестиң чурттап турар бажыңынче халдаашкынны политиктиг полицияның агентилери кылган. Ынчангаш Маркестиң дээп болбас парламент эргезин олар үрээн. Автоматтар-биле чепсегленген полицейжилер сенаторнуң бажыңынче чаза таварып кирген, ооң хуузунда документилерин хунаап алган болгаш ол бажыңга олурган каш кижилерни туткан. Туттурганнарның аразында сенаторнуң оглу болгаш штаттың национал хуралының депутады бар болган.

Маркес сенаттың даргазынга чагаа чорудуп, дээп болбас парламент эргелерни үрээн буруулуг кижилерге кеземче көгүзерин негээн. Полиция оппозицияның депутаттарының бажыңнарынче чаңгыс эвес удаа халдап, оларның өг-бүлелериниң кежигүннерин тудуп, хоругдап турар дээрзин Маркес бодунуң чагаазынга демдеглээн.

Великобританияның Мурнуу Африкада хайгааралында турар чери — Свазиленд ажылчы чоннарның бүгү-нийти ажыл соксадыышкыны-биле хаара туттунган, олар ажыл төлевирин көвүдедирин болгаш амыдыралдың байдалын экижидерин негеп турарлар. Мбабанеге ажыл соксатканнарның массалыг чыскаалы болгаш митингизи болган.

ЧУРУКТА: ажыл соксатканнарның чыскаалы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Москвада делегейниң III кинофестивалы

ЧУРУКТА: фестивальдың киржикчилери (солагай таладан оң талазынче): Ангелика Домрове (ГДР), Е. Мурниеце (Латви ССР), С. Азаматова (Таджик ССР).

Фото В. ГЕНДЕ-РОТЕНИИ болгаш Е. КАССИННИИ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АЖЫДЫР ДУЗАПКАН

(Болгар чогаалчы Е. Илиевтиң рассказы)

Бистиң бригадавыс дыштанып чорупкан. Өг-бүле чуруму-биле — кадайларывыс, уругларывыс, кат-иелеривис база кады. Хүнну арыг агаарга, хоорай даштынга эрттирер бодаан бис. Хөөнүвүс аажок хөглүг. Ынчанмайн канчаар, тергиин дыштанып алыр дээн улус болгай бис!

Ындыг таварылгада кезээде болуру ышкаш, ырлажып эгелээн бис. Партизанчы «Эй, Балкан, төрээн Балканымны» шөйүпкен бис.

Ыр бүгү орукка үзүлбээн. Дыштаныр черивиске чедип келиривиске, профгрупоргувус Драгни командалады:

— Силерге он минута берейн. Биче дыштанып алынар. Ам 8 шак 20 минута-дыр. 8.30-де чыглып алгаш, бо дыштаныр хүнну канчаар эрттирерин чугаалажып көөр бис. Озалдадынар халак!

Профгрупоргувустуң ылавылалдыын билир улус бис, ынчангаш 8.28 турда — ийи минута бурунгаар чыглып келдивис. Драгни биле бригадир Коста ак саазынче доңгайгылап алган, бир-ле чүве ылавылаан турлар.

— Ам бис бөгүнүң программазын силерге дыңнадыр апаар бис — деп, Драгни чугаалай-дыр, — бис дыштаныглада-даа болзувусса, бистиң үевистиң негеп турары ышкаш, үешакты ажыктыг кылдыр ажыглаар ужурлуг бис. Силерни хей баскылап туруп бербезин дээш, бригадир-биле планчыгаш чогаадып алдывыс. Ам ооң-биле таныжар силер...

Ынчангаш дыштаныр хүнүвүс эгеледи.

9 шактан 9.10 чедир Драгни политинформация кылган, шуут сөглээрге, солуннуң бүгү дөрткү арнын болгаш үшкү арнының үштүң ийи кезиин номчуп берди. Ол өйде радио «Сөөлгү медээ» дамчыдып турган чүве, ынчалза-даа радиону уштуп каар—деп, Драгни дужааган.

Ооң соонда он минута таапкылаан бис.

9.50 турда эң чоок турар кооператив ажыл-агыйының мал кажаазынче бисти алгаш барган. Аңаа кызыл чаактыг, аажок шырак херээжен бригадир ооң бригадазының бедик сүт саалдазын канчаар чедип ап турарын чугаалап берген, а Драгнивис кедээниң болгаш хоорайның ажыл-ишчилериниң найыралының дугайында изигленип чугаалагылап турду.

Оон демги черивиске дедир ээп келгеш, планда көрдүнгенин ёзугаар, «ГТО» демдээн алыры-биле норма дужаап эгелээн бис: 100 метрге чүгүрүүшкүн, бедикти болгаш узунну ажа халыыры. Ол хемчег массалыг болган, бүгү кижилер, кат-иелер безин киришкилээн. Оон соонда Драгни бисти чыскаап алгаш, кижи бүрүзү үш-үш норманы бедик көргүзүг-биле дужаар ужурлуг деп ындыг.

Таптыг-ла 12.30-де дүъштеки чем чип олурупкан бис. Стол нийти турган. Ынчаарга план ёзугаар 13.30-ден 15.00 чедир удуур ужурлуг чүве болгай.

Ол-даа бүтпеди... Столдан турбайн турувуста-ла, план дээрге догма эвес-тир, ону бичии өскертир апаар бис—деп, Драгни далажып дыңнаткан. Дыштаныр бажыңның администрациязының дилээн хандырбас болза хоржок. Удуурунуң орнунга херээжен кижилер даарта келир чаа дыштаныкчыларның чыдар орунналарының чоорган, кудузун силгиир, соңгалар чуур ужурлуг, бир эвес шак артып калза, шала чуп болур, а эр кижилер суг дамчыдылгазының оңгарын казар ужурлуг болу берген.

—Эки чемненип алганының соонда, биче күш херип алыры моондак болбас—деп, Драгни чугаалай-дыр.

Ам канчаар дээр. Ол ажылдарны база күүсеткилеп кагдывыс. Ындыг болзажок, аажок шагзырап калдывыс.

Планның өске чүүлдериниң ээлчээ база чедип келген.

15-тен 16 шак чедир арте-төөгүнүң куйларын көргүледивис. Оон соонда ногаан хептиг, арга-ыяш кадарчызы кижи ап четкеш, арга-ыяштың ужур-дузазының, оон өңнүктериниң болгаш дайзыннарының дугайында шак ажыр чугаалап келген. Дараазында агаардан халдаашкынга удур камгалал дугайында немелде лекцияны ол талазы-биле бөлгүмнерниң программазын ёзугаар дыңнадывыс (бо талазы-биле боттарывыстың билиивисти бедидип, өске бригадаларны эртер төлээде аан). План ёзугаар чартык шакты революсчу ырлар өөрениринге база эрттирдивис.

Кежээлей бергенде автобуска олургулапкан бис. Хөөнүвүс тикке чедир баткан. Харын-даа биче кырый берген боор бис деп болур. Чүну манап туржук бис, ынчаарга чүү болду чээ!

Чүгле профгрупорг Драгни ирейивис аажок өөрүп чор: «План-биле көрдүнген чүүлдер күүсеттинди. Ол кайгамчыктыг дыштаныр хүнну үр үеде утпас бис. Ынчаар организастаар чоор!» Автобус хоорайже углап чоруптарга, Драгни ирей ырлап үндү: «Эй, Балкан, төрээн Балканым!», ынчалза-даа аңаа кым-даа улашпайн баарды, ынчангаш ооң үнү чааскаан дыңналып үнгеш, оон мырынай туна берди.

Чаш уругларывыс мырынай шуптузу кылын уйгуда. Ынчаарга слесарь Любомир болгаш токарь Деспинка бүгү чүвелерже, бүгү кижилерже шагзыраан, хамаанчок чүве дег, көргүлеп олурлар, чүге дээрге бүгү хүннүң дургузунда олар боттарынга чаагай сөстер сөглешпээн, ынчаарга олар боттарының аразында ынакшыжып чоруур хире улус дээрзин бүгүде билир турган болгай.

Хөөржүдүлге соонда чанып органзыг болдувус. Ыыт-даа чок, шагзыраан, уйгузураан — мындыг бис.

Чүгле бригадир Костаның өөрээн Драгниге: «Дыштанырының программазын, планын, черле ынчаш, ажыдыр дузапкан хире-дир...» дээн чугаазы дыңналы-дыр.

Оон ыңай мен чүнү-даа дыңнавадым. Шагзыраанымдан автобуска удуй берип-тир мен.

Июль 14 — 15 хүннеринде спорттуң национал хевирлериниң талазы-биле республиканың

3-кү спартакиадазы

Кызыл хоорайга эгелээр. Спартакиаданың программазында: **НАЦИОНАЛ ХҮРЕШ, ШОЙ КӨДҮРЕРИ БОЛГАШ ЧА АДАРЫНЫҢ** маргылдаалары болур. Аңаа районнарның болгаш Кызыл хоорайның ДСО эки-тура ниитилелдериниң чыынды командалары киржир.

Маргылдаа хүндүскүнүн 12 ШАКТА «Совет Тываның 5 чылы» стадионга болгаш Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының спорт шөлдеринге болур.

Маргылдааның байырлыг ажыдыышкыны ИЮЛЬ 14-ТЕ ХҮНДҮСКҮНҮҢ 11 ШАКТА эгелээр.

Редакторнуң оралакчызы **Д. О. БЕГЗИ.**

АГААР байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Республикага кыска чаашкыннар чаар, Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат кошкактан өй-тавынга чедир, соңгу-барыының чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: республикага—18—23, а Кызылга—21—23 градус чылыг.

Кинотеатрларга

ИЮЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»; **«Майтак өңнүк»** 10, 12, **«Доскуул»** 2, **«Хаанның өршээли»** 4, 6, 8; 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Боду барып алыр чагаа»** 11.15, 1.15, 9.15, **«Фан-фан-Тюльпан»** 5.15, 7.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Даарта келиңер»** 2.30, **«Лаурага душтук»** 2.30, 4. 30, **«Сыйбың херээжен»** 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Жажда»** 11.15, 1.15, **«Кижилер болгаш араатаннар»** (1-ги сериязы) 3.15, **«Кижилер болгаш араатаннар»** (2-ги сериязы) 5.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Компаньерос»** 11,1, **«Дунайның толу»** 3, 5, 7, 9 шактарда.

ИЮЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Маадырның аңызы»** 10, **«Баббета дайынче чоруп тур»** 12, 2, **«Дээрбечи маңгыстар»** 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Илбичи ирей Ходавич»** 11.15, 1.15, **«Хаанның өршээли»** 3.15, 5.15, 7.15, **«Өскениң төлдери»** 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Боду барып алыр чагаа»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Даарта келиңер»** 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Шынаада демисел»** 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин — Кравченко-кудумчузу, бажың № 3. телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24,25 — 38, идеология килдизиниң 37 — 13, харысалгалыг секретарының 23 — 35, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 25 — 38, 23 — 54, үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал килдизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21 — 27, Информация килдизиниң 20—60, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—01277.

Чагыг № 122. Культура министерствозунуң типографиязы